

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü

Seramik Anabilim Dalı

**GÜNÜMÜZ TOPLUMSAL HAREKETLERİNİN ÖZGÜN SERAMİK FORM
VE YÜZEYLERE YANSIMASI**

Fatih KOYUN

Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu

Ankara, 2019

**GÜNÜMÜZ TOPLUMSAL HAREKETLERİNİN ÖZGÜN SERAMİK FORM
VE YÜZEYLERE YANSIMASI**

Fatih KOYUN

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü
Seramik Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu

Ankara, 2019

KABUL VE ONAY

Fatih KOYUN tarafından hazırlanan “Günümüz Toplumsal Hareketlerinin Özgün Seramik Form ve Yüzeyle Yansıması” başlıklı bu çalışma, 20/05/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu olarak kabul edilmiştir.

Prof. Kaan CANDURAN (Başkan)

Prof. Tuğrul Emre FEYZOĞLU (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Nurtaç ÇAKAR (Jüri)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Pelin YILDIZ

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun ..1. yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

20/05/2019

Fatih KOYUN

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatlarda arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesini verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

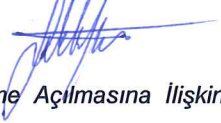
Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricinde YÖK Ulusal Tez Merkezi/H.Ü Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü/Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren .... yıl ertelenmiştir.⁽¹⁾
- Enstitü/Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.⁽³⁾

20/05/2019

Fatih KOYUN

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

(1) Madde 6.1 Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması ve patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, **tez danışmanın önerisi ve enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü veya fakülte yönetim kurulu** ile iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6.2 Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında **tez danışmanın önerisi ve enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü veya fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7.1 Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir*. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2 Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik sürecinde enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanın önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof. Tuğrul Emre FEYZOğLU danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

25/05/2019

Fatih KOYUN

TEŐEKKÖR

Yüksek lisansa başladığım ilk günden itibaren, okul koridorlarında her karşılaştığımızda güler yüzüyle selamını hiç eksik etmeyip, okula adapte olmamı sağlayan en önemli kişilerden birisi olmasının yanı sıra, sonrasında uzun süren tez yazım sürecimdeki sabrından dolayı değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Tuğrul Emre Feyzoğlu'na çok teşekkür ederim.

ÖZET

KOYUN Fatih. “*Günümüz Toplumsal Hareketlerinin Özgün Seramik Form ve Yüzeyle Yansıması*”, Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu, Ankara, 2019.

Çağlar boyunca sanat çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel süreç içinde çeşitli faktörlere bağlı olarak fikirsel ve biçimsel olarak değişim göstermiştir. Bu bağlamda toplumsal alanda yaşanan adaletsizliklere bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal hareket kavramı birçok alanda olduğu gibi sanat alanında da çeşitli değişikliklerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Birey olarak toplumsal alanda var olan sanatçının yaşanan olaylara karşı sanat yoluyla bir duruş sergilemesi olağandır.

Değişen toplumla birlikte sanat da kendine yeni bir alan oluşturmuştur. Toplumsal hareketlerin içinde sanatın konumu düşünüldüğünde, süreç öncesinde haber veren bir kimliğe bürünen, süreç içerisinde aktif rol oynayan ve süreç sonunda eleştiren ya da ön plana çıkaran görünüm sergiler.

Bu çalışmada evrensel anlamda etkili olmuş bazı toplumsal hareketleri ele alarak bunların sanatçıları nasıl etkiledikleri ve çeşitli sanat dallarına olan etkilerine değinilerek seramik sanatına olan yansımaları detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler:

Seramik, Seramik Form, Toplumsal Hareket, Yeni Toplumsal Hareketler

ABSTRACT

KOYUN, Fatih. *“The Reflection of Contemporary Social Movements on the Original Ceramic Forms and Surface”*. MSc Art Work Report, Ankara 2019.

Throughout the ages, art has appeared in various forms. In the historical process, depending on various factors, it has changed intellectually and formally. In this context, the concept of social movement which emerged due to the injustices experienced in society has paved the way for various changes in the field of art as in many other fields. It is common for the artist, who exists in society as an individual, to stand against the events through the arts.

Along with the changing society, art has also created a new field for itself. Considering the position of art within the social movements, the art exhibits an identity that informs the process previously, plays an active role within the process, and it is the one criticizes or highlights at the end of the process.

In this study, some social movements which have been universally effective is discussed, and their effects on artists and various art branches reflections are examined. Also their reflections on ceramic art are analyzed in detail.

Key Words:

Ceramic, Ceramic Form, Social Movement, New Social Movements

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ETİK BEYAN.....	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
RESİMLER LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: TOPLUMSAL HAREKETLER.....	4
1.1. Toplumsal Hareket Kavramı	4
1.2. Tarihsel Süreç İçinde Toplumsal Hareketler	5
1.3. Toplumsal Hareket Biçimleri.....	7
1.4. Günümüz Toplumsal Hareketleri.....	8
1.5. Küresel Boyutta Eski Ve Yeni Toplumsal Hareket Örnekleri.....	10
1.5.1. Amerika’da Köle Ticaretine Karşı Yapılan Eylemler	10
1.5.2. Fransız Devrimi.....	11
1.5.3. Feminizm Hareketleri	13
1.5.4. Çevreci Hareketler	14
1.5.5. Farklı Cinsel Hareketler	16
1.5.6. Gezi Parkı Direnişi	18
1.5.7. Arap Baharı	19
2. BÖLÜM: TOPLUMSAL HAREKETLER VE SANAT.....	21

2.1. Toplumsal Hareketler ve Sanat Arasındaki İlişki.....	21
2.2. Sanatsal Yaratım Süreci Olarak Toplumsal Hareketler	23
2.3. Toplumsal Hareketlerin Plastik Sanatlar Üzerine Etkisi.....	24
2.3.1. Resim	24
2.3.2. Grafik	29
2.3.3. Heykel.....	32
3. BÖLÜM: GÜNÜMÜZ TOPLUMSAL HAREKETLERİ VE SERAMİK SANATI.....	35
3.1. Tarihsel Süreç İçinde Toplumsal Hareketlerin Seramik Sanatına Etkisi ...	35
3.2. Seramik Sanatına Konu Olarak Günümüz Toplumsal Hareketler	36
3.3. Seramik Sanatı Alanında Günümüz Toplumsal Hareketleri Konu Alan Örnekler	37
3.4. Günümüz Toplumsal Hareketlerini Konu Alan Seramik Uygulamalar.....	45
SONUÇ.....	55
KAYNAKÇA	57
EKLER.....	61
Ek 1: Orijinallik Raporu	61

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. Halka önderlik eden hürriyet	2
Resim 2. Robert Smithson, ‘Sarmal Dalgakıran’	24
Resim 3. Francisso Goya, 3 Mayıs	25
Resim 4. Pablo Picasso “Guernica”	25
Resim 5. Banksy	26
Resim 6. El Salahi	26
Resim 7. Taner Ceylan.....	27
Resim 8. Margaret Harrison.....	27
Resim 9. Grayson Perry	28
Resim 10. Isabell Beyel “Swim”	28
Resim 11. Eric Drooker, Direct Action/Doğrudan Eylem, 2001	29
Resim 12. Ali Benice	30
Resim 13. Colin Smith, İşgal Hareketi Poster, 2011	30
Resim 14. Pawel Kucznski.....	31
Resim 15. Kürşat Ünsal	31
Resim 16. Goree Adasında bulunan köle ticaretini simgeleyen heykel.....	32
Resim 17. Zanzibar Adasında bulunan köle ticaretini konu alan heykel.....	33
Resim 18. Lüzern Aslanı	33
Resim 19. Magdalena Abakanowicz.....	34
Resim 20. “İsimsiz “ Kazım Karakaya	34
Resim 21. Jan Holcomb ‘İki Dünya’, Gre, Yağlıboya, 2000.....	38
Resim 22. Maria Geszler, ‘Endüstriyel Manzaranın Şiiri’, 1990.....	38
Resim 23. Richard Notkin , “All National Have Their Moment of Foolishness”.	39
Resim 24. Mary Frank’ Woman with petal arms’ Yaprakları Olan Kadın.....	39

Resim 25. Viola Frey ‘Man Kicking World’	40
Resim 26. Tuğrul Emre Feyzoğlu gezi parkı performansı	40
Resim 27. Lütfiye Güre ‘Göç’	41
Resim 28. Buket Acartürk ‘Sınana Sınana’	41
Resim 29. Fidan Tonzca ‘Gördüğüm’	42
Resim 30. Pınar Polat ‘Onlar susar biz susmayalım’	42
Resim 31. Beril Anılanmert ‘Kadın Olmak’	43
Resim 32. Virginia Woolf ‘Yemek Daveti’ 1979	44
Resim 33. Grayson Perry, The Existential void, 2012	44
Resim 34. Öteki, 10x40x19 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018.....	46
Resim 35. Hüzün, 8x19x6 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018.....	46
Resim 36. Sömürü, 70x40x25 cm. (y.x g. x d.), 1050°C, Seramik Bünye 2017	47
Resim 37. Eşitlik, 29x22x7 cm. (y.x g. x d.), 1050°C, Seramik Bünye, 2017.....	48
Resim 38. Fevk 1, 32x15x13 cm. (y.x g. x d.), 1050°C, Seramik Bünye 2018	48
Resim 39. Fevk 2, 28x12x7 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018	49
Resim 40. Fevk 3, 28x10x8 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018	49
Resim 41. Fevk 4, 27x12x14 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018	50
Resim 42. Fevk 5, 13x28x7 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018	50
Resim 43. Hayalsiz Çocuk, 27x13x7 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018 .	51
Resim 44. Hayalsiz Çocuk2, 30x9x7 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018 .	51
Resim 45. Hayalsiz Çocuk3, 23x7x5 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018 .	52
Resim 46. Bir Olmak, 38x14x8 cm. (y.x g. x d.), 1050°C, Seramik Bünye 2018	52
Resim 47. Ayrılık, 37x24x13 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018.....	53
Resim 48. Yılgın, 37x15x8 cm. (y.x g. x d.), 1050°C, Seramik Bünye 2018.....	54
Resim 49. İçgüdüsel Şevkat, 35x14x11cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 201	54

GİRİŞ

Dünyada meydana gelen önemli gelişmeler toplumsal alanda belirli değişimlerin oluşmasına ortam hazırlamıştır. 18. yüzyılda meydana gelen sanayi devrimi sonucunda işçi sınıfının ortaya çıkması ya da Fransız monarşisinin sert tutumları yüzünden ortaya çıkan Fransız devrimi, bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Toplumsal alanda değişimlerin ortaya çıkmasına bağlı olarak yeni taleplerin ve fikirlerin doğması kaçınılmaz bir durumdur. Değişim talebi genel bir ifadeyle eşitlik, adalet, özgürlük gibi kavramların etrafında toplanmıştır. Bu kavramlar farklı fikirler çevresinde bir araya gelen grupların ya da toplulukların ortak noktaları olduğu söylenilebilir.

Değişim talebi zamana ve bulunduğu çevreye göre farklılık gösterebilir. İçinde bulunulan zamanın şartları gereği tepkiler şekillenir. Örnek olarak 18. yüzyıl toplumsal hareketleri emek-sermaye, sınıf mücadelesi şekliyle vücut bulurken yeni toplumsal hareketler ise bireysel kimlik ve toplumun daha duyarlı hala gelmesi fikri etrafında şekillenir.

Dünya genelinde giderek yükselen eğitim seviyesi, toplumlarda farkındalığı yüksek bireylerin gelişmesine ve buna paralel olarak dünyaya karşı daha duyarlı bir tutum sergilemelerine ortam hazırlamıştır.

Medya, toplulukların örgütlenmesi ve olaylardan haberdar olması açısından önemli bir role sahiptir. 18. Yüzyılda yaygınlaşan gazete, broşür gibi unsurların Fransız devrimi sırasında büyük çaplı etki sağlamasında önemli rol oynamaktadır. Günümüz dünyasında ise gelişen iletişim araçlarının etkisiyle toplumsal anlamda büyük bir dönüşüm yaşanmaya başlamıştır. Sosyal medya, toplulukların daha kolay iletişim kurmalarına ve organize olmalarına olanak sağlar. Arap baharının çok büyük bir etki yaratmasının altında yatan en belirgin nedenlerin başında halkın sosyal medya üzerinden örgütlenmesi örnek olarak gösterilebilir.

Toplumsal hareketlerin, toplulukların belirli sebeplerle seslerini duyurmak için bir araya geldikleri bir eylem şekli olduğunu düşündüğümüzde, sanatın bu oluşum içindeki

varlığının etkileri görmezden gelinemeyecek boyuttadır. Kimi zaman öncü rol benimseyen sanat, sürecin içinde ve sonunda da ciddi bir öneme sahiptir. Maleviç'e göre 1914 yılında Kübizm ve Fütürizm akımının ortaya çıkması 1917 devrimini önceden haber verir. Aynı şekilde Fransız devriminden sonra da bu devrimin simgesi haline gelen "Halka önderlik eden hürriyet" tablosu da sanatın eylemler üstündeki rolünü gözler önüne sermiştir.

Resim 1. Halka önderlik eden hürriyet

(<https://www.sanatabasla.com/2012/09/11/halka-yol-gosteren-ozgurluk-liberty-leading-the-people-delacroix/>)

Sanatçı her şeyden önce birey olarak toplumda bir yere sahiptir. Toplumun diğer kesimlerindeki insanlar gibi hayatlarını sürdürürler. Sanatçının dünyayı farklı olarak algılama ve yorumlama becerisine sahip olması onu diğer insanlara nazaran farklı bir noktaya iter. Mısır devrimi sonrasında Hamid Dabashi sanatın devrimci politikayı izlenmesinden ziyade devrime öncülük etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu durum sanatın ve sanatçının toplum içinde ne kadar önemli bir yere sahip olduğunun göstergelerinden birisidir. Toplumsal alanda meydana gelen olayların etkileri birçok sanat dalı üzerinde gözlemlenmek mümkündür ve seramik sanatı da bunlardan bir tanesidir. Siyasetten ya da gündelik hayattan kopuk bir seramik sanatı düşünülemez. Bir sanat dalı

olarak seramik toplumsal hareketler içinde diğer sanat dalları gibi varlığından söz ettirebilir. Sanatçılar toplumun bir parçası olarak toplumsal hareketlerden esinlenmeleri ve bu hareketlere katkıda bulunmaları doğal bir durumdur. Bu bağlamda seramik sanatçısı toplumun ve kendisinin yaşadığı sıkıntıları kendisine ait ifade biçimleriyle ortaya koyabilir.

Bu çalışmada da, kişinin ya da kişilerin yaşadıkları toplumun bir parçası olarak, gerçekleşen toplumsal hareket ve devinimlerden etkilenimleri, seramik malzeme kullanılarak ifade edilmeye ve sanatın toplumsal olaylar içindeki rolünü anlatmaya çalışılmıştır.

1. BÖLÜM

TOPLUMSAL HAREKETLER

1.1. Toplumsal Hareket Kavramı

Toplumsal hareket kavramını tek bir tanımla ifade etmek güçtür. Çünkü dönemsel ve çevresel faktörlerin etkisi büyüktür. Ancak bu kavramı ilk olarak Lorenz Von Stein siyasal mücadele anlamında kullanmıştır. İlk başlarda sınıf mücadelesi şeklinde ortaya çıkan bu hareketi Karl Marx ve Engels’de benimsemişlerdir.

“Sosyal hareketlerin meydana geliş süreçleri, amaçları, biçim ve sonuçları çoğu kez birbirinden farklılık gösterdiği için ortak bir tanımlamadan söz etmek oldukça güçtür. Sosyal hareket çalışmalarında, meydana gelen eylemlilikler hem kendi özgül dinamikleri içinde tanımlanmış hem de içinde gerçekleşmiş olduğu tarihsel ve toplumsal gerçeklik içinde açıklanmıştır.” (Kökalan-Çımrın, 2010, s.42).

“Toplumsal hareketler toplumsal dönüşümü amaçlayan aşma eylemlerine gönderme yapar, toplumsal hareket “gür sesli bir çağrı, çok çeşitli sorunlara geniş katılımlı bir eylem çağrısı, baskıcı iktidara karşı koyacak bir ağırlık olarak” (Çoban vd., 2009, s.21).

“Hak arayışı olarak da tabir edebileceğimiz toplumsal hareket kavramı çoğunlukla sistemin düzeltilmesi talebinde bulunur. “Birçok toplumsal hareket ya bütünü itibariyle ya da kimi yanlarıyla sistemle mücadele edip ona meydan okuma anlamında sistem karşıtıdır” (Çoban vd., 2009, s.19). Kendine ait bir sisteme sahiptir ve genel bir değerlendirme yapmak oldukça güçtür. Her eylemin tavrı duruşu, daha önceki ya da sonraki örneklerle paralellik göstermeyebilir.

Toplumsal hareketler çeşitli çıkar gruplarından oluşan geniş kapsamlı örgütlerdir. Toplumsal hareketler işçiler, kadın grupları, öğrenciler, gençlik ve entelektüel kesim gibi önemli toplumsal tabakaları içerir. Toplumun bu değişik çıkar grupları tek bir şikâyet çevresinde bir araya gelirler. Söz konusu şikâyet, çoğu durumda, belli bir politik ortamda genel anlamda hissedilen demokrasi eksikliğidir (Tilly, 2008, s.272).

1.2. Tarihsel Süreç İçinde Toplumsal Hareketler

Başlangıçta küçük ilkel gruplar halinde hareket eden insanoğlu, giderek büyüyen ve gelişen büyük topluluklar oluşturmuşlardır. Ancak tarihsel süreç içinde incelendiğinde 18. Yüzyılın ortalarına kadar toplulukların yaptığı her eylem şiddetle bastırılmış, görmezden gelinmiş ve önemsiz eylemler olarak görülmüştür. Osmanlı'da celali isyanları buna örnek olarak gösterilebilir. Bunun sebebi yönetenlerin çıkarlarının ve otoritelerinin sarsılmasından korktukları içindir. Bu nedenle de halkın tepkilerini görmezden gelinmiştir. Bu bağlamda modern toplumsal hareketler düşünüldüğünde Fransız ihtilalini merkez alan düşünceler olsa da genel kanı 18. yüzyılın ortalarında İngiltere ve Amerika'da doğduğudur.

Charles Tilly'e (2008) göre farklı çıkar gruplarından oluşan geniş kapsamlı örgütlerin ortaya çıkardığı toplumsal hareketler 18. Yüzyılın sonlarına doğru Kuzey Amerika'da ve Batı Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Markoff'da bu düşünceyi destekler nitelikte günümüzde bilinen anlamıyla toplumsal hareketlerin 18. yüzyılın sonlarında İngiltere'de filizlenmeye başladığını öne sürmektedir.

Özellikle 1750-1850 döneminde dünyada Avrupa merkezli hareketlerin dışında gerçekleşen toplumsal hareketleri genel olarak kapsayacak şöyle bir sınıflandırma yapılabilir (Akpınar vd., 2013, s.41-42).

- a. Amerika'daki köleliğe karşı isyanlar,
- b. Balkanlar'dan Amerika'ya uzanan, sömürgeci ve yayılmacı sistemlerdeki milliyetçi ve ayrılıkçı hareketler,
- c. Asya ve Ortadoğu'dan Amerika'ya uzanan alanda, dünya ekonomisine katılmaya ve bu ekonomiyle birleşmeye karşı olan ve dünyanın geri kalanı ile bağlantıları koparmayı deneyen girişimler,

1750'den sonra Batı'da geliştiği şekliyle toplumsal hareket üç unsurun çeşitli sonuçlar doğurmuş yenilikçi bir sentezinden doğmuştur

1. Hedef alınan otoritelere karşı ortak hak taleplerinde bulunan, sürgit, organize halk girişimi (buna kampanya diyebiliriz)
2. Çeşitli politik eylem türlerinin gerçekleştirilmesi. Bu eylem türleri şunlardır: Özel amaçlı dernekler ve birlikler kurmak, halk mitingleri düzenlemek, resmi kortejler, nöbetler, birlikler gösteriler, dilekçeler göndermek, medyaya demeç vermek ve afişleme (çeşitli girişimler topluluğunu toplumsal hareket repertuarı diye adlandırılan).
3. MBSB (Makul olma, birlik, sayı ve kendilerine ve/veya seçmenlerine bağlılık) ilkelerini katılımcıların halk önünde uyumlu şekilde sergilemeleri (bunlara MBSB gösterileri diyebiliriz) (Tilly, 2008, s.17).

Toplumsal hareketlerin ilk belirtileri 18. Yüzyılın ortalarında gelir dağılımındaki eşitsizlikler nedeniyle ve çalışma koşullarının iyileştirmesini amaçlayan, daha sınıfsal ve örgütlü hareketler olarak ortaya çıkmıştır. Zamanla siyasi arena içine girip, toplumsal hareket kimliğinden uzaklaşan bu fikirler inandırıcılığını yitirdi ve halk nezdinde ütopyalar dünyası düşüncesi egemen oldu. Bu bağlamda düşündüğümüzde 1960'ları başlangıç noktası gören yeni toplumsal hareketler özgün bir kimlikle, bireysel öğelerin ön plana çıktığı bir hareket olarak doğmuştur. Demokrasi arayışındaki gelişmelerin ön plana çıkmasıyla birlikte, çevreci, fikirlere ve inançlara saygılı, toplumsal cinsiyet kalıplarını reddeden grupların bir arada olabilmelerine ortam sağlamıştır.

Yeni toplumsal hareketler emek sermaye çelişkisinden ziyade toplumun diğer sorunlarıyla ilgili bir tutum sergilemişlerdir. Bu sorunlar sınıfsal mücadelelerin ötesinde, bireysel hak ve özgürlüklerin ön plana çıktığı sorunlardır.

Gelişen iletişim araçları artık dünyanın neresinde olursak olalım, bilgiye ve insanlara çok hızlı bir biçimde ulaşılabilme kolaylığı sağlıyor. Bu durum kalabalıkların kolay iletişim kurmalarını ve buna bağlı olarak daha organize hareket etmelerine ortam hazırlamıştır. Bu bağlamda düşünecek olursak yeni toplumsal hareketler çok daha fazla insana, çok daha hızlı bir biçimde ulaşabilen eylemler haline gelmiştir. Arap Baharı'nın başarılı olmasının altında yatan en önemli unsur sosyal medyadır. Sosyal medya üzerinden iletişim kuran gruplar planlı ve organize olmuş bir şekilde eylemlerini sürdürmüşlerdir.

Tüm dünyada eğitimli insan sayısındaki artış, daha bilinçli ve farkındalığı yüksek insanların oluşması açısından önemlidir. İnsana ve doğaya saygılı bireyler olmamız konusunda ortaya atılan fikirler ve bu fikirlerin arkasındaki örnek duruş sergileyen kalabalıklar yeni toplumsal hareketlerin paradigmalarının temelini oluşturur niteliktedir.

1.3. Toplumsal Hareket Biçimleri

Toplulukların kendilerine ait dinamikleri söz konusudur. Buldukları ortam bu durumların şekillenmesindeki en önemli faktörlerden biridir. Hissedilen eksiklik ya da adaletsizlik duygusu tepkileri şekillendirir. Ancak bu tepkilerin oluşum biçimleri, süreçleri ve beklentileri birbirlerinden farklılıklar gösterir. Bu bağlamda toplumsal hareketleri çeşitli biçimlerde sınıflandırmak mümkündür.

Kendall bu toplumsal hareket biçimlerinin farklı özelliklerini ve hedeflerini örneklendirerek açıklamıştır;

- Reform hareketleri

Taban örgütlenmesine dayalı çevre hareketleri gibi toplumsal yapının belirli bir boyutunu değiştirerek toplumu iyileştirmeyi hedefleyen hareketlerdir,

- Devrimci hareketler

Toplumda bütüncül ve kökten bir değişimi hedefleyen hareketlerdir, genellikle var olan sistemin içinde yer almamaya çalışırlar. Bu hareketler ideal bir toplum kurmayı hedefleyen ütopyistlerden radikal yöntemleri kullanan terörist hareketlere kadar geniş bir yelpazede yer alır,

- Dinî hareketler

Bireylerin inanç sistemlerinin içsel değişim yoluyla köklü değişimini hedefler,

Köktenci dinî hareketler kendileri gibi inanmayanların inançlarını değiştirmeyi hedeflerken birçok dinî hareket “milenyumcu”dur, onun yakın olduğunu savunur ve davranışlarda hızlı bir değişim öngörür. Hare Krishnas, Scientology, Unification Church gibi yeni dinî akımlar, özellikle ana akım dinlerin sağlayamadığını savundukları, gençlerin hayatın anlamını keşfetme gereksinimlerine karşılık vermeyi amaçlar,

- Alternatif hareketler

İnsan davranışının belirli bir boyutunda sınırlı bir değişimi hedefler. 20. yüzyılın başlarındaki ‘The Woman’s Christian Temperance Union /Hristiyan Kadınlar içkiden Kaçınma Birliği’ adlı derneğin geliştirdiği hareket insanların alkol tüketiminden uzak durmalarını sağlamayı hedefliyordu. 1990’larda yoğunlaşmaya başlayan New Age kökenli meditasyon, yoga, vejetaryenlik gibi hareketler de bu kapsamda değerlendirilebilir,

- Direniş hareketleri

Değişmeyi engellemeyi ya da var olan bir değişimi ortadan kaldırmayı hedefler (Akpınar vd., 2013, s.41-42).

1.4. Günümüz Toplumsal Hareketleri

Yeni toplumsal hareket kavramı 1960’lı yılların sonlarında farklı çıkar gruplarının sorunlarının çözümü için ortaya çıkan muhalif tutumlu bir hareket şeklidir denilebilir. Bu hareketler bireysel özgürlük alanlarının ön plana çıktığı, iktidarı devirme arzusundan uzak, değiştirmeyi ve iyileştirmeyi hedefler.

Yeni toplumsal hareketler genel olarak “endüstriyel toplumdan” “postendüstriyel topluma”, “örgütlü kapitalizm” den “örgütsüz kapitalizm” e geçişin sonucu olarak ortaya çıkmış, geçmişin nesnel sınıf çıkarlarına dayalı olarak hareket eden işçi sınıfı hareketlerine karşılık, merkezine dağıtım meseleleri yerine kültür, kimlik, özerklik, nitelikli yaşam meselelerini koyan hareketler olarak ele alınmalıdır. Bu hareketlerin protestonun yeni bir biçimini sundukları ve ileri endüstriyel toplumun özelliklerini yansıttıkları ileri sürülür (Coşkun, 2007, s.134-135).

“Yeni toplumsal hareketler kimlik temelli olmaları, “çoğulculuk” ve “farklılık” kavramlarını öne çıkarmaları, eylemi bireysel ve kolektif kimliklerin bir karışımı olarak görmeleri, şiddet yerine uzlaşmaya dayanmaları, esnek ve ademi merkezi yapılara sahip olmaları gibi özellikleriyle önceki toplumsal hareketlerden ayrılıyorlar” (Çoban vd. , 2009, s.176).

Eski toplumsal hareketlerin insan olarak toplumda eşit haklara sahip olma çabasının oluşturduğu zemin üzerine kurulan dünya bu tarihten itibaren, çeşitli faktörlerin etkisiyle toplumsal anlamda gelişim süreci içine girdiği söylenebilir. Yani yeni toplumsal hareketlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Toplumun içinde sesini duyurma fırsatı bulan topluluklar eğitim alanında ve yaşam şartlarındaki gelişmeye bağlı olarak yaşadıkları dünyaya karşı daha duyarlı hale gelmişlerdir. Yaşam kalitesinin artması talebi, yaşanan dünyaya karşı duyarlı olma fikri, bireysel özgürlük alanlarına yapılan müdahale gibi konulara dikkat çeken bu hareket adil ve duyarlı bir dünya düzeni kurmayı hedefler. Yaşadığı çevredeki kültürel çelişkileri eleştiren, kalıplaşan ve sorgulanmadan uygulanan her türlü fikir karşısında durur.

Sistem karşıtı duruş sergileyen yeni toplumsal hareketler sistemin içindeki sıkıntıları dönüştürmeyi hedefler sistemi yıkmak gibi çabaları yoktur. Eski toplumsal hareketlere nazaran kolektif bir tavır sergileyemeyen yeni toplumsal hareketler daha pasif bir duruş sergiler.

Bireysel özgürlük alanlarına dikkat çeken yeni toplumsal hareketler. Toplumun içinde kendilerine yer bulamayan ve dışlanan bu gruplar da insan olarak eşit haklara sahip olma gereksinimine sahiptirler ve mücadele etme hakları görmezden gelinemez.

“Yeni toplumsal hareketler dendiğinde, genellikle feminizm, barış hareketi, yeşil hareket, anti-nükleer hareket, ırkçılık karşıtı hareket, azınlık hareketi akla gelmekte” (Çoban vd., 2009, s.176).

1.5. Küresel Boyutta Eski Ve Yeni Toplumsal Hareket Örnekleri

1.5.1. Amerika'da Köle Ticaretine Karşı Yapılan Eylemler

Kölelik kavramı, insanoğlunun türettiği, kendi çıkarları için başka insanları köle sıfatıyla kullandıkları, acımasız bir tutumun ürünüdür. Kimi zaman savaş esirlerine köle denilmiştir kimi zamansa başka ırka mensup insanları zorla ele geçirerek köle denilmiştir. Bunlar gibi farklı örneklere rastlamak mümkündür.

Kölelik çok eski zamanlara dayanan bir tarihe sahiptir. İçinde bulunulan zamana göre farklılıklar gösterir. Eski Mısır, Roma İmparatorluğu gibi birçok medeniyette köleliğin farklı örneklerine rastlamak mümkündür. Kölelerin adalet arayışları da kölelik tarihi kadar eski olduğu söylenebilir. Roma imparatorluğu döneminde kölelerin etkili direnişlerde bulunduğu dair örnekler görmek mümkündür. Ancak kanlı ve acımasızca bastırılan direnişler istenilen hedeflere ulaşmada başarısız olmuştur.

Kölelik karşıtı en sert ve belirgin tutum 18. Yüzyılda Amerika'da ve İngiltere'de görülmektedir. İngiltere'de ve Amerika'da köle ticareti acımasız boyutlara ulaşmış ve kölelerin sayısının her geçen gün artmasına neden olmuştur. Kölelere karşı yapılan adaletsizlik ve eşit olmayan muameleler toplumun birçok kesimi tarafından tepkilerin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Amerika'nın keşfinden sonra buradaki arazilerde ziraate başlayan emperyalist Avrupalılar, yerli halklar çalıştırmaya kalktılsa da ziraate alışık olmayan bu insanlardan bekledikleri randıman alamadılar. Bunun üzerine Afrika'ya yönelip milyonlarca (bir rivayette altmış milyon) siyah insan köle yapılarak gemilerle Amerika'ya taşınmış, Bunların beşte dördü çok kötü şartlar altında, daha yoldayken ölmüş-tür. Bu siyahi köleler, ölesiye çalışarak Amerika'nın müreffeh istikbalini hazırlamışlardır (Ekinci, t.y.).

Aşağı yukarı, beyaz tacirlerin inan alım satımı, köle ticareti 200 yıl sürmüştür. Bu süre içinde Amerika'ya 2 milyon 600 bin köle getirilmiştir. Beyaz tacirlerin kadırgalarında zincire vurularak götürülen bu insanlardan yarım milyonu, 30-40 gün süren eziyet ve işkence dolu yolculuğa dayanamayıp ölmüşlerdir. Ancak en güçlü ve dayanıklı olanlar hayatta kalabilmiştir. Amerika'ya getirilen bu zenci köleler en aşığılık ve en ağır işlerde çalıştırılmıştır. Yolları onlar temizlemişler, demiryollarını

yine onlar döşetmişlerdir. Yalnız çalıştırılmakla kalmamışlar, savaflara da katılmak zorunda bırakılmışlardır. Gerçekten zenciler, Amerika'daki bütün savaflarda çarpışmışlardır: Fransız-Amerikan, Amerikan-İngiliz, Amerikan Bağımsızlık Savaşı gibi. 4 Temmuz 1776 tarihli Amerikan Bağımsızlık Bildirisinin gerekçesinde, şu sözler yazılıdır: “Şu gerçeklerin apaçık olduğunu kabul ediyoruz: Bütün insanlar eşit yaratılmışlardır. Yaratıcıları tarafından verilmiş belli ve vazgeçilmez haklara sahiptirler. Hayat, özgürlük ve mutluluğa erişmek bu haklar arasındadır” (Alexander, t.y.).

Ünlü Başkan Abraham Lincoln 1865 yılında köleliği kaldırdı. Ama köleliğin kaldırılması kölelerin sorunlarını çözmeye yetmemiştir (Alexander, t.y.).

1.5.2. Fransız Devrimi

Toplumsal hareketlerin başlangıcı olarak kabul edilen sanayi devriminin oluşturduğu toplumsal zemin yeni bir dünyanın habercisi de olmuştur. Bu dünya kent yaşamının ta kendisidir. Fabrikaların yaygınlaşması yeni bir toplum yapısının ortaya çıkmasına ve topluluklar tarafından daha önce duyulmamış seslerin duyulmasına, yeni isteklerin doğmasına yol açmıştır. Kent yaşamıyla birlikte toplulukların eşit şartlarda yaşama arzusu ön plana çıkmış ve bununla birlikte toplumsal hareketlerin temelleri atılmıştır. İşçi sınıfının örgütlü ve kolektif yapısıyla birlikte Fransız devrimi ortaya çıkmış ve bu süreç sonunda da toplum yapısında değişiklikler meydana gelmiştir.

Fransız İhtilali, özetle ekonomik anlamda toplumda üstünlük sağlayan burjuvazi sınıfının siyasi iktidarı da ele geçirerek bir anlamda kapitalist toplumu kurmasıdır. Ortaçağ kalıntılarını toplumdan silen İhtilâl, çeşitli dönemlerden sonra Fransa'da liberal bir demokrasinin kurulmasına yol açmıştır. İhtilâl'e ve olaya dünya tarihi açısından bakacak olursak, Fransız İhtilâli burjuva ihtilâlinin klasik bir modelidir. Fransız İhtilâli'nin iki özelliği üzerinde durulabilir. Birincisi, feodalizmden kapitalizme geçişi sağlayan tarihî gelişmeyi genel çizgileriyle yansıtan yanı; ikincisi ise, Fransız toplumunun yapısından doğan ve çeşitli burjuva ihtilâlleri içinde Fransız İhtilâli'nin kendine özgü niteliğini ortaya koyan yanındır diyebiliriz (Sarica, 1981'den aktaran Ekinci, 2016, s.3). Adalet, eşitlik ve özgürlük kavramlarının içinin doldurulduğu ve bu söylemlerin sık sık kullanıldığı bir dönem olan Fransız Devrimi modern devletlerin ortaya çıkmasında da önemli bir etken olmuştur (Ekinci, 2016, s.3).

Avrupa'nın en kalabalık ülkesi olması ve giderek yaşam şartlarının kötüleşmesi, köylülerin ağır vergileri ödemekte zorlanması, burjuvanın devlet yönetiminde söz sahibi olmak istemesi gibi birçok sebep Fransız devrimini tetiklemiştir.

Yaygınlaşan bağımsız gazeteler, eğitim seviyesindeki artış halkın bilinçlenmesini sağlayan sebeplerden bazılarıdır. Bunların yanında toplumsal değişimi isteyen düşünürlerin Fransa’da daha büyük bir etki uyandırması Fransız devrimi açısından önemli bir durumdur. Bunlara örnek olarak Descartes 17. yüzyılda aklın ve eleştirel düşüncenin önemine vurgu yapmıştır. Rousseau ise insanların doğuştan eşit olduğunu söylemiş ve halk iradesinin öneminden bahsetmiştir. Rousseau’ya paralel olarak Diderot ve d’Alambert eşitlik ve özgür düşüncenin önemini vurgulamışlardır.

...XVI. Louis, 1774’te tahta çıktı ve 1793’te, henüz kırk yaşında bile değilken kafası giyotinle kesilerek idam olundu. Avusturya İmparatoriçesi Marie-Antoinett ile evlenmiş olan Louis, faziletli bir insan olarak ün kazanmıştı. Tahta çıkışını halk, coşkuyla karşıladı. Anayasanın kabulündeki gecikmeler ve anlaşmazlıklar dolayısıyla halk, 14 Temmuz 1789’ da Bastille zindanını zapt etti. İyi niyetli, fakat zayıf karakterli bir insan olan XVI. Louis gösterdiği çekingenlikler; göçmen asillere yaptığı gizli yardımlar; Fransa’dan kaçmağa çalışırken 20 Haziran 1791 de yakalanarak Varennes’den geri getirilişi ve nihayet yabancı devletlerle el altından yaptığı temas ve görüşmeler dolayısıyla halkın gözünden düşüşü...10 Ağustos 1792’de halk ayaklanıp saraya baskın yaptı. XVI. Louis Temple hapisanesine kapatıldı ve artık iş sadece kralı yargılamaya kalmıştı (İlgiz, 2014).

İhtilal ’den sonraki en önemli sonuç feodalitenin ve mutlak monarşi rejimine son verilmesi oldu (Çam 2000’den aktaran, Ekinci, 2016, s. 149). Feodal devlet kaldırıldı, herkesten eşit vergi alınması ve her vatandaşın her memuriyete yükselebilmesinde eşitlik kabul edildi. Böylece Fransa’da absolutizm ve feodal sistem yıkılmış, yerine eşitliğe dayanan yeni bir toplumun temelleri atılmıştı. Nihayet 27 Ağustos’ta yayınlanan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi bu yeni toplumun dayandığı hukuki esasları tespit etti (Gökdemir 1961’den aktaran, Ekinci, 2016, s. 53).

Bildiride; “Toplumların uğradıkları felaketlerin ve yönetimlerin bozulmasının tek nedeni insan haklarının bilinmemesi, unutulması ya da hor görülmesidir.” Şeklinde de bir başlangıç konmuştur. Bu bildiri yeniçağın siyasal ilkelerini belirlerken aynı zamanda da eski düzenin ayrıcalıklarına dayanan kötülüklerle açık sosyal, siyasal yapısını yıkıyordu (Çetin, 2007’den aktaran, Ekinci 2016, s.9).

Sanayi devrimi değişen dünyanın toplumsal alandaki en önemli yansımasıdır. Adaletin olmadığı, güçlünün güçsüzü ezdiği bir düzen içinde toplumun tepkisiz kalmayacağını net bir şekilde gözler önüne sermiştir. Halkın devrim yapabilme gücü tüm dünyada örnek olmuştur.

1.5.3. Feminizm Hareketleri

Feminizm hareketleri farklı coğrafyalarda farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Bu durumun oluşmasında dini, kültürel, siyasi ve çevresel farklılıklar büyük rol oynamıştır. Erkekler gibi kadınlar da toplum içinde bir birey olarak varlıklarını sürdürdüler ve erkeklerle eşit haklara sahiptirler. Ancak tarih boyu süre gelen birçok nedenden dolayı kadını arka plana atan söz hakkı vermeyen düşünceler, kadının varlığını belirli kalıplar içinde değerlendirerek görmezden gelmişlerdir.

Feminist hareketler toplum içinde kadının rolünü irdeleyerek eleştirir. Kadının kültürel alışkanlıklardan dolayı arka planda kalması ve cinsel bir meta olarak görülmesine karşı çıkar. Günümüzdeki çeşitli Feminist hareketler dışında Anglo-Amerikan feminizmi ve Fransız feminizmi odaklandıkları noktalar açısından birbirlerinden farklıdır.

Daha çok kadın-erkek eşitliğine vurgu yapması ile, kadınların farklılıklarını vurgulayan Fransız Feminizmi'nden ayrılan Anglo-Amerikan feminizmi, kadınların eğitimi gibi toplumsal-kültürel konulara odaklanmıştır. 19. Yüzyıl ile 20. Yüzyılın başlarında gelişen Anglo-Amerikan feminizmi, kadınların oy hakkı talebi vurgusuyla bilinir ve aynı zamanda Birinci Dalga Feminizm olarak adlandırılır (Marshall, 1999'dan aktaran Akpınar vd., 2013).

Fransız devrimciler erkekleri kadınlardan üstün gören bir politika izliyordu. Ancak feminist bir yazar olan Mary Wollstonecraft kadınların eve hapsedilmesi ve ev işleri yapmak zorunda kalmasına karşı çıkmıştır ve 1792'de kadın haklarının korunması adlı bildirisini yayınlamıştır. Bu bildiri ilk feminist tutum sergileyen bildiri olarak kabul edilir.

1970'lerde ve sonrasında gelişen Fransız feminizmi, İkinci Dalga Feminizm olarak da bilinir. Kadın-erkek farklılıkları konusunda edebiyat alanı dışından yaklaşan Fransız feministi Simone de Beauvoir'ın (1908-1986), 1949 yılında yayınladığı İkinci Cinsiyet (*Le deuxième sexe*, Fransızca parçalar olarak 1947, İngilizce çeviri, 1953), aynı zamanda Marksist/Sosyalist feminizmin klasiklerinden biri olarak da sayılır. Burada yazar, kadının tarih boyunca erkeğin "ötekisi olarak ikincil konuma itildiğini ve kendi öznelliğinin hiçe sayıldığını öne sürmüştür (Moi, 1985'den aktaran Akpınar vd., 2013).

1.5.4. Çevreci Hareketler

21. yüzyılda küresel anlamda endüstrileşmenin giderek artması, yaşamımızda bize kolaylık sağlayacak birçok icadın oluşmasını sağlamıştır. İletişim ve ulaşım gibi birçok konuda kolaylık sağlayan araçların çeşitliliği giderek artmıştır. Bu durum ev ve iş yaşamı gibi birçok alanda olumlu etkiler doğurmuştur. Örneğin plastik sanayi sektöründeki gelişmelere bağlı olarak mutfak gereçleri ev yaşamında büyük kolaylık sağlamıştır. Bu bağlamda düşündüğümüzde talebin büyümesine ve buna bağlı olarak plastik sanayi sektörünün gelişmesine neden olmuştur. Yaşamsal kolaylık sağlayan plastik sanayi sektörünün buldukları bölgenin ekolojisine ciddi zararları olduğunu bilmekteyiz.

İletişim çağı ve getirdiği inanılmaz kolaylıklar dışardan bakıldığında gündelik hayatta da planlı hareket edebilme, zamanı verimli kullanma ve bilgi paylaşımı gibi birçok alanda büyük etkileri vardır. Örneğin artık herkes dünyanın bir ucundaki bilimsel ya da sanatsal herhangi bir aktiviteden çok hızlı haberdar olabiliyor ya da katılabiliyor. Ancak baz istasyonları insan fizyolojisine ve çevremize ciddi zararları vardır.

Nükleer enerji kaynakları gibi fosil atıklardan enerji oluşturma fikri ekonomiye ve enerji üretimine sağladığı fayda için talep görmektedir. Ancak bu işin bir diğer yanı da radyasyondur ve buna bağlı oluşan sıkıntılardır. İnsan sağlığına bitki örtüsüne yani kısacası dünyaya olan zararları görmezden gelinemeyecek boyuttadır. Örneğin 1986 yılında Ukrayna'da Çernobil kentinde bulunan nükleer reaktörün patlamasına bağlı olarak oluşan etkiler sadece Ukrayna'da değil Avrupa'nın birçok noktasına bile ulaşmıştır ve ciddi sorunlara yol açmıştır. Türkiye de Karadeniz bölgesindeki kanser hastalığındaki artış bunun en önemli kanıtlarındandır.

Yukarıda anlatılan ya da buna benzeyen birçok konu insan hayatını kolaylaştıran faydalı olması amaçlanan gelişmelerdir. Ancak kontrolsüz ve kapsamlı olarak düşünülmeyen her fikrin dünyamıza ciddi zararlar verdiğinin farkında olmamız gerekmektedir.

Dünya'da çevreci hareketlerin uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Öncelikle ABD ve İngiltere'de ortaya çıkan çevreci hareketler, 1970'lerle birlikte çevre sorunlarının küresel ölçekte tartışılmasıyla dünya ölçeğine yayılmıştır. Çevreci hareketlerin küresel bir nitelik kazanmasındaki bir diğer faktör, küreselleşmeyle birlikte yükselişe geçen kimlik temelli hareketlerdir. Bazı yazarlar tarafından "radikal

demokrasi” kuramı içerisinde değerlendirilen (Laclau ve Mouffe, 2001’den aktaran Balkaya, 2012, s.151) çevreci hareketler bazı yazarlar tarafından ise “yeni toplumsal hareketler “ kuramı içerisinde değerlendirilmektedir (Johnston, Larana ve Gusfield,1999’dan aktaran Balkaya, 2012, s.135-137). Bu bağlamda ise Greenpeace, Earth First gibi çevreci örgütler, sivil toplum kuruluşları olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler (Balkaya, 2012).

Çevreci hareketler, çevre sorunlarına karşı bir farkındalığın oluşması sonucunda ortaya çıkan hareketlerdir. Çevreci hareketlerin ilk örnekleri ABD’de görülmüştür. Bunlara örnek olarak 1885’te kuşbilimcilerin oluşturduğu “National Audubon Society”, 1892 yılında John Muir’in öncülüğünde kurulan “Sierra Club” gibi kuruluşlar gösterilebilir. (Kapıkıran, 2010’dan aktaran Balkaya, 2012, s.64-65).

Medyayı aktif olarak kullanan bu toplumsal hareket biçimi medya yoluyla daha çok insana ulaşmayı hedefler. Bu bağlamda düşündüğümüzde medya, çevreci hareketlerin küresel bir kimlik kazanmasını sağlamıştır. Hangi ülkede ya da hangi kentte olursanız olun aynı fikir etrafında olan insanları bir araya getirmek kolaylaşmıştır.

Türkiye’de ise çevreci hareketler, Batı’ya nazaran gecikmelidir. Örneğin Türkiye’de ilk Yeşiller Partisi, 1988’de kurulmuştur (Duru, 2002’den aktaran Balkaya, 2012). Son zamanlardaki, Bergama’da bir şirketin siyanürle altın arama faaliyetlerine girişmesi sonucunda yerel halkın ortaya koyduğu tepki, Akkuyu’da ve genel olarak nükleer santrallere karşı ulusal ve yerel ölçekteki tepkiler ve son olarak Hidroelektrik Santraller’e karşı yerel halkın ortaya koyduğu tepkiler, çevreci hareketlerin önemli örneklerini oluşturmaktadır (Balkaya, 2012).

Çalışma kapsamında ise çevreci hareketlerin, çevre hakkı temelinde savunduğu hakların, ekolojik yurttaşlık temelinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği incelenmiştir. Sonuçta Türkiye’deki yasal ve ekonomik birtakım kısıtlamalardan dolayı, çevreci hareketlerin ekolojik yurttaş oluşturmadaki rolünün minimum seviyede olduğu sonucuna varılmıştır (Balkaya, 2012).

Son dönemde ise Türkiye de Mersin ve Sinop’a yapılması planlanan nükleer santrallerine karşı çıkan hareketler sadece tepki olarak varlıklarını sürdürüyorlar ve henüz başarılı olamamışlardır. Birçok sivil toplum kuruluşunun desteklediği bu hareketler siyasi otorite tarafından engelleniyor ve kabul görünüyor. Toplumun bu anlamda bilgi yetersizliği yeterince bilgilendirilmemeleri bu hareketlerin etkisini azaltır niteliktedir. Ancak Sinop’ta termik santral inşaatına karşı koyan Gerze halkı termik santral inşaatının yapılmasını engellemiştir.

Türkiye yukarıda anlatıldığı gibi irili ufaklı birçok çevreci hareketten söz etmek mümkündür. Ancak bunların birçoğu başarısız olmuştur. Ama bazıları ciddi etkiler

yaratarak başarılı olmuşlardır. Bunların birçok nedeni vardır bunlardan bazıları çevresel farkındalık, bilgi eksikliği, organize olamama durumu, sadece belirli bir bölge için önemli olduğu düşüncesinin yanlışlığı ve bahsedilen bölge insanın yeterli tepki gösterememesidir.

Bunların dışında başka bir sivil toplum örgütü olan Tema Vakfı, erozyonla mücadele, çölleşmenin durdurulması ve ülkenin ağaçlandırılması için büyük çaba harcamaktadırlar. Gönüllülük esasıyla çalışan ve bağış yoluyla finansman sağlayan bu vakıf misyonunun gereğini verir bir niteliktedir. Her yıl on binlerce ağaç fidanı dikilmesine ortam sağlar.

1.5.5. Farklı Cinsel Hareketler

Her toplumun kendine ait inanç sistemleri ve kültürleri söz konusudur. Ancak bu durum kalıp fikirlerin yani değişmeyen ve sorgulanmayan düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Birçok toplum, cinsiyeti kadın ve erkek olarak ikiye ayırır. Bunun dışındaki fikirler kabul edilemez bir durumdur. Çünkü türün devamlılığını sağlayan karşıt iki cinsin birleşmesiyle meydana gelen sürecin sürekliliğidir. Dünya genelinde de aynı düşünceleri görmemiz mümkündür. İngiltere’de Almanya ile yapılan savaşta üstün başarı gösteren bilim adamı Alen Turing gay olduğu öğrenildiğinde östrojen iğnesi vurulmaya mahkûm edilmiştir ve zehirlenerek ölmüştür. Bu bağlamda düşündüğümüzde dünyada klasik anlamdaki cinsel fikirlerin ve devamlılığın reddedildiği bir ortamın oluşması kaçınılmazdır. Yeni toplumsal hareketlerle birlikte sesini daha geniş kitlelere ulaştırma fırsatı yakalamıştır.

Eşcinsellik kavramı bu günkü anlamıyla aynı cinsten olan insanlara karşı duyulan duygusal ve cinsel bir çekim olarak tanımlandığı bilinmektedir. Günümüzdeki anlamıyla olup olmadığı bilinmeyen eşcinsellik antik dönem de farklı medeniyetlerde de göz ardı edilemeyecek boyutta olduğu görülmektedir.

Lezbiyenlik bugünkü adını antik dönemdeki Lesbos (bugünkü adı midilli) adasından almaktadır. Bu dönemde o adada yaşayan kadınlara olan ilgisini şiirlerinden bildiğimiz kendisi de bir kadın olan şair Sappho, erkekler için de şiirler yazmış olsa da kadınlara

olan hayranlığını şiirlerinden görmemiz mümkündür. Bu yazınsal metinler Sappho'nun biseksüel olma ihtimalini de ortaya çıkarmıştır.

Tarihin bütün süreçlerinde eşcinsellik ile ilgili birçok örneğe rastlamak mümkündür. Tarih boyunca oluşan bu farklı cinsel durumlar, toplumsal kalıpların etkisiyle kimi zaman gizli olarak kimi zamansa açık bir şekilde kendini göstermiştir.

Günümüzde ise yeni toplumsal hareketler dediğimiz olgunun içinde varlık bulan cinsel hareketler toplumun cinsel anlamda kalıplaşan ön yargılarını kırmayı ve seslerini duyurmayı hedeflemektedirler. 1960'larda kendini hissettirmeye başlayan LGTB hareketi dünyanın birçok noktasında ilerleme kaydeden bu hareket Türkiye'de gecikmeli olarak 1990'lı yılların başlarında varlık bulmaya başlamıştır.

Türkiye'deki LGBT hareketinin küreselliği/özgünlüğü tartışmasını yapmadan önce küresel çaptaki LGBT hareketinin tarihsel gelişimi ve genel anlayışını incelemek yerinde olacaktır. Her ne kadar bu hareketin minimum düzeyde ortaya çıkması 1896 yılında Almanya'da basımı yapılan bir dergide homoseksüellik için "üçüncü bir cinsiyet" tanımı yapılmış olsa da, hareketin ivmesi ancak 2. Dünya Savaşı sonrasında ABD'de yükselmeye başladı (<http://researchturkey.org/tr/lgbt-movement-in-turkey/>).

Amerika'da Stonewall Inn barını polislerin basmasıyla ortaya çıkan ayaklanma modern gey hareketinin başlangıcı olarak kabul edilir. Bu hareket başlangıçta sadece gey hareket kimliğiyle ortaya çıkmıştır ancak diğer cinsel eğilimli gruplarında dahil olmasıyla LGTB adını almışlardır. LGTB; lezbiyen, gey, transgender, biseksüel, cinsel yönelimlerinin baş harflerinin birleşmesidir. Gey sınıflandırmasının yetersiz olduğu düşünülerek böyle bir tanımlama 1990'larda ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de eşcinsel hareket doğrultusunda gerçek adımların atılmasından önceki ilk çalışmalar İzmir'de İbrahim Eren'in öncülüğünde başlamıştır. Sonraki yıllarda kişisel çekişmeler ve ideolojik farklılıklar nedeniyle eşcinsel gruplarca dışlanan İbrahim Eren, İzmir Çevre Sağlığı Derneği'nde İzmirli eşcinsellerle terapi-sohbet toplantılarına başlar.

İlk adımlar 80'lerde atılsa da gerçek anlamda bir eşcinsel hareketin temellerinin 90'larda atıldığını söyleyebiliriz. 1993'de Türkiye'de yapılması planlanan ilk uluslararası Gay-Lezbiyen etkinliği valilik tarafından engellenince İstanbullu bir grup eşcinsel aktivist Lambda ismi altında bir araya gelmeye karar verirler. Eşcinsellerin özgürleşmesi amacıyla faaliyetini yürüten grup biraz da olası baskılardan korunmak için ilk olarak AIDS Savaşım Derneği ile ortak çalışmalar

yürütür. Eşcinseller, 1996'da İstanbul'da yapılan HABİTAT-II İnsan Yerleşimleri Zirvesi'ne kendi standıyla katılır. Yine Lambda İstanbul'un gerçekleştirdiği eşcinsellere yönelik ilk radyo programı Açık Radyo frekansında bir yıl süresince yayında kalır. Ayrıca %100 GL ve ardından da Cins adıyla eşcinsellere yönelik dergiler yayımlar.

Son yıllarda Ankara, İstanbul dışında diğer illerde de eşcinsel örgütlenmeler ortaya çıkmaya başlamıştır. 2001 yılında İzmir'de "Pembe Üçgen" oluşumu kurulmuştur. Ardından LGBT oluşumları Türkiye'nin her yanına dağılmaya ve çeşitlenmeye başlamış Antalya, Mersin, Adana, Diyarbakır gibi diğer küçük şehirlerde bir araya gelen çeşitli grupların yanı sıra "Anadolu Ayıları" gibi eşcinsel kimliğini kadınsılıktan ayırmaya ve yeni bir gay kimliği yaratmaya çalışan çeşitli gruplar da ortaya çıkmaya başlamıştır (https://www.turkeygay.net/turkce/lgbt_dernekleri.html).

1.5.6. Gezi Parkı Direnişi

Gezi parkı direnişi çevre bilinciyle ortaya çıkmış bir eylemdir ve bu şekliyle yeni toplumsal hareketlere güzel bir örnek olarak gösterilebilir.

Gezi parkı eylemleri başlangıçta tipik bir çevreci eylem olarak şekil bulan ancak sonrasında uygulanan polis şiddeti ve bu şiddete bağlı olarak tepkilerin artması eylemlere farklı bir boyut kazanmıştır. Uygulanan şiddet ve yapılan haksızlıklara tepkisiz kalamayan grupların tepkileri giderek büyüyerek güçlenmiştir. Ancak grupların heterojenliği direnişin gücünü arttırsa da çok kırılabilir bir yapıya sahip olduğu gözlenmektedir. Bu durum gezi parkı eylemlerinde belirgin bir şekilde görülmekteydi. Yeni toplumsal hareketler içinde incelediğimiz gezi parkı direnişi birçok farklı fikrin bir araya gelmesi açısından farklılık gösteren bir eylemdir. Bu açıdan da etkili ve caydırıcılığı yüksek bir eylemdir.

Düşünen, sorgulayan ve dinamik bir yapıya sahip gezi parkı direnişi, yapılan adaletsizliklere karşı duruşuyla dünyaya örnek gösterilen bir harekettir. Eylemler süresince hazırlanan pankartlar bile eylemin içinde bulunan kitlenin ne kadar zekâ dolu ve farkında hareket ettiklerinin en büyük göstergesidir. Eylemlerin yılmadan yorulmadan seslerini duyurma çabası. Ve farkındalık yaratmak için büyük çaba göstermesi çok cesurca ve onurlu bir davranıştır.

Değişen ve gelişen dünya içerisinde artık daha demokratik ve daha insancıl bir ortam talebi her geçen gün artmaktadır. Yönetenlerin bu talepleri karşılayamaması ve bu tepkilere karşı tutumları eylemlerin güç kazanıp daha etkili ve caydırıcı bir görünüm kazanmasını sağlamışlardır. Başka bir deyişle sindirme ve görmezden gelme politikası ters tepmiştir.

Gezi parkı eylemleri yorumlanırken ‘68 Fransız başkaldırısını hatırlatanlar, Arap baharına gönderme yapanlar, occupy wallstreet’i de kapsayan Avrupa “kızgınlar hareketi”ni kendine daha yakın bulanlar bulunmaktadır. Gezi meydan hareketi ise bunların ne hepsi ne hiçbiri. Hepsinden bir unsur taşıyor. Hepsi gibi sokağa çıkma, meydanı işgal etme, vatandaşın nöbet tutma hareketi. Ama hepsinden ayrılan bir özgünlüğü de mevcuttur (Bayhan, 2014).

Gezi parkı eylemi neredeyse bütün yeni toplumsal hareket fikirlerini içinde barındıran bir harekettir. Çevreci, cinsel, fikirsel, dinsel birçok farklı fikir sahibi insanın bir arada hak aradığı bir eylem şeklidir. Caydırıcılığı oldukça yüksek ve etkili olmuştur.

1.5.7. Arap Baharı

Arap coğrafyasında 2010 yılı sonunda başlayan yönetim karşıtı protestolar 21. yüzyılın en önemli tarihî olaylarındanlardır. 2010 yılının Aralık ayında Tunus’ta başlayan isyan dalgası ile İslâm coğrafyası köklü değişikliklerin olduğu bir döneme girmiştir. Tunus’ta işsizlik ve ekonomik sorunlardan dolayı pazarcılık yapan üniversite mezunu Muhammed Bouazzizi isimli gencin kendini yakmasıyla başlayan protestolar ve değişim talepleri Mısır, Libya ve Yemen’de yönetim değişiklikleriyle sonuçlanmıştır (Karkın ve Yazıcı, 2015).

Olaylar Orta doğunun diğer ülkelerine sıçramıştır. Libya’da Kaddafi yönetiminin yıkılması, Suriye’deki muhalif yapılanmaların Esat yönetimine karşı ayaklanması gibi eylemler örnek olarak gösterilebilir.

Arap baharı ülkeleri yıllardır ülkeyi yöneten liderlerin görevden ayrılmaları sonrasında demokrasiye geçişte sorunlar yaşamış görünmektedir. Libya örneğinde olduğu gibi ülkenin farklı klanların kontrolünde yönetilemez hale gelmesi en önemli sonuçlardan birisidir. Ayrıca Mısır ve Tunus’ta iktidarı devralan İslamcı hükümetler ilk başta birlikte hareket ettikleri laik guruplar ile koalisyonlarını sonlandırarak ülke yönetimini sağlamaya çalışmışlardır. Kısa süreli bu sağlansa da özellikle yeni anayasa yapma sürecinde laik kesimler hükümet karşıtı gösterilerle yeni bir dalganın ortaya çıkmasına yol açmışlardır.

Bu durum Mısır'da ordu kontrollü bir hükümet ve Tunus'ta ise laiklerin seçim kazanması ile sonuçlanmıştır (İkiz, 2015).

Ayaklanmaların en temel sebepleri halkın demokrasi talebi, ekonomik sıkıntılar, işsizlik, fikir özgürlüğünün olmaması, şiddetin ve adaletsizliğin tavan yapmasıdır. Bu ayaklanmaların eylemsel boyutta kalan örneklerini görmekle birlikte iç savaş haline dönen örneklerini de görmemiz mümkündür.

Arap baharının koordine olup kitleleri bir araya getirmesini sağlayan en temel araçların başında sosyal medyanın rolü büyüktür. Günümüz dünyasında çok etkin bir rolü olan sosyal medya insanların kolay örgütlenebilmesini sağlayan önemli bir araçtır ve orta doğuda doğan bu ayaklanmaların etkinliğini arttıran en temel unsurların başında gelir.

Gelişmiş toplumlardaki yüksek yaşam kalitesi, geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkeler için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu durum iletişim araçlarının hızlıca gelişmesiyle birlikte daha da açık bir şekilde gözler önüne sermiştir. Bu bağlamda düşünüldüğünde insanların hak talep etmelerine ve içinde buldukları çevre içinde seslerinin yükselmesini sağlayan önemli faktörlerden bir tanesidir.

Günümüz dünyasında artık daha Hümanistik yani hoşgörülü eşitlikçi bir anlayışın giderek hâkim olması yönetim sistemlerinin bu talepleri karşılayamaması ve bu fikirleri kabullenmemesi ya da kendi çıkarları için görmezden gelme çabaları toplumsal tepkilerin şiddetinin artmasına zemin hazırlamıştır.

Arap baharı dünyadaki diğer toplumsal olaylar düşünüldüğünde önemli bir yere sahiptir. Tek bir devlette yaşanan bir toplumsal hareket değil birçok devletin içinde olduğu coğrafyada etkisini göstermiştir. Sonuç odaklı bir görünüme sahiptir. Dabashi'ye göre de

Arap baharının demokrasi arayışındaki istikrarlı tavrı ve duruşu Batı dünyasında devrimci hareketin simgesi halini almıştır.

2. BÖLÜM

TOPLUMSAL HAREKETLER VE SANAT

2.1. Toplumsal Hareketler ve Sanat Arasındaki İlişki

“Sanat, toplumsal yapının bir ürünüdür. Toplumsal yapıya bağlı olarak ortaya çıkar, gelişir ve değişir. Sanatsal yaratılar her toplumun ekonomik alt yapısının hem de toplumun üst yapısını oluşturan bilişsel sistemin farklı öğelerinden etkilenir” (Tezcan, 2018).

Sanat ve toplumsal hareketler birbirinden farklı terimler gibi görünseler de aslında iç içedirler. Gezi parkı eylemlerinde yaratıcı söylemleri olan pankartlar ya da polislerin barikatları önünde kitap okuma eylemi, duran adam eylemi gibi birçok yaratıcı eylem biçimlerini görmek mümkündür.

Sanatın yüzü bu dünyaya, insana ve hayata dönüktür; değişmesini istediği yer/şey bu dünyadır, bu dünyadadır; metafizik, yani dünya ötesi bir alemde değildir. Ve o farklı-olanın, güzel-olanın arayışını sürdürürken, yapılara tanıklık eden her birey için çok özel duygulanımlar ve çağrışımlar yaratır (Çakır-Aydın, 2009, s.231).

Sanatın ve sanatçının özgürlükçü tavrı toplumların özgürlük arayışının beden bulduğu toplumsal hareketlerle benzerlik gösterir. Her iki unsur da birbirini tetikler ve besler. Birçok sanat dalına ilham kaynağı olan gezi parkı adına şarkılar, marslar yazılmış bir eylemdir. Örneğin duman gurubunun gezi parkı direniş marşı gibi birçok sanatçının ve grubun şarkılar ve marşlar yapmasına ortam sağlamıştır.

Sanatçının siyasetin içindeki rolünün ön plana çıktığı günümüzde daha siyasi sanat eserlerinin sayısının artması sanatçıların siyasal fikirlerinin daha belirgin hale bürünmesi sanatı siyasetin içinde aktif rol almasını sağlamıştır. Sanatçılar toplumun öncü insanlarından olduğu düşünüldüğünde bu durum oluşması yadırganacak bir şey değildir. Bu bağlamda sanatçılar farkındalıklarının ve özgün yaratımlarının ön plana çıkması yadsınamaz bir durumdur.

Toplumun birçok noktasına dokunan sanatın, değindiği konulara dikkat çekmek ve farkındalık oluşturmak gibi bir yanı da vardır. Sanatın toplumun dili olmak gibi bir görevi söz konusu olduğundan söz etmek mümkündür. Mısır devrimi sonrasında Hamid Dabashi şu cümleleri kuruyor: “eğer sanatın rolü bize imkânsız görünenlerin özgürlükçü siyasetini hayal etmekse, sanat, devrimci siyasetimizi takip etmekten ziyade ona liderlik etmelidir” (Kuryel ve Özden-Fırat, 2015, s.9).

Sanatın caydırıcı gücü farklı şekillerde karşımıza çıkması muhtemeldir. Bu duruma örnek olarak 1849 yılında Rus sosyalist ayaklanması esnasında ulusal müzede bulunan eserlerin barikat olarak kullanılmak istenmesi gösterilebilir. Sadece fikir olarak kalmış olsa bile sanatın burjuva üstündeki etkisini gözler önüne sermesi bakımından önem taşır. Dönemsel özellikler açısından bakıldığında sanatın varlığı toplumlar üzerinde önemli bir yere sahiptir.

Sanat yapıtı tepki olarak vücut bulabilir. Yani sanat yapıtı mesaj vermek, eleştirmek gibi amaçlar için araç olma misyonu da vardır. Birçok sanatçı yaşadığı dönemdeki toplumsal sorunlarla alakalı eserler ortaya koymuş ve dikkat çekmiştir. Şüphesiz ki sanatçı yaşadığı toplumdan tamamen bağımsız bir varlık değil tam aksine toplumun önemli parçalarından bir tanesidir.

Toplumsal hareketlerin sanatsal anlamda en iç içe olduğu grup Dadacıların olduğunu söylemek yanlış olmaz. Çünkü performansa dayalı tepkisel ve eleştirel boyutta da kendilerini gösterirler. Dadacıların önemli figürlerinden olan Tristan Tzara şöyle der: “yeni sanatçı protesto eder artık resim yapmaz” (Kuryel ve Özden-Fırat, 2015, s.79).

Berlin Dadacıları eyleme dayalı sanat anlayışını tamamen benimsememişlerdir. Eylemler içinde aktif olarak Performansa dayalı etkinliklerin içinde bulunsalar da. “Daha çok, resim gibi mecralar içerisinde güzel sanatlar içerisinde modernleştirici bir estetik/tinsel canlanmaya ve geleneksel güzel sanatlar içinde politik temaların kullanılmasına atıfta bulunuyorlardı” (Kuryel ve Özden-Fırat, 2015, s.84).

Sanatçı toplumun bir parçasıdır. Toplumsal değişimlerin izlerini sanat yoluyla gözlemlemek mümkündür. Sanatsal anlamdaki birçok değişim aslında toplumsal anlamdaki gelişmelerin yansıması olabilir.

Maleviç’e göre kübizm ve fütürizm, toplumsal ve ekonomik hayattaki 1917 Devrimi’ni önceden haber veren devrimci formlardır”. (Artun, 2019, s.67).

Rus avangartları ancak sanatın devrim yapabilme gücünün olduğuna ve dünyayı değiştirebileceğine inanıyorlardı. 1917 devrimine olan destekleri sayesinde yenilikçi ve deneysel sanatçılar önem kazandılar ve tamamen özgürleşme fırsatını yakaladılar. Bu durum devrimle iç içe geçen sanatın toplumsal rolünü gözler önüne serer niteliktedir (Artun, 2019, s.66).

2.2. Sanatsal Yaratım Süreci Olarak Toplumsal Hareketler

Sanat yapıtı oluşturmak belirli temeller üzerine oturtulamayan bir eylemdir. Bu bağlamda sanatın kendine ait değişken paradigmatları söz konusudur. Ele aldığı konular bağlamında zamana ve içinde bulunan çevreye göre farklılıklar gösteren sanat, hayatın her alanında karşımıza çıkması muhtemel bir durumdur.

Toplumsal hareketler içinde sanat farklı biçimlerde karşımıza çıkar; klasik anlamda sanat yapıtı oluşturarak mesaj vermeyi hedefleyen ya da performansa dayalı tepkisel sanat gibi eylemlerde bulunarak. Bunlara örnek olarak Berlin Dadacılarının eylemsel sanatın dışında hareket ederek resim gibi sanat dallarıyla mesaj vermeyi hedeflemektedir.

“Geçtiğimiz yüzyıldan günümüze sanat, önceki dönemlerin egemen mitolojilerinin, ritüellerinin ve güçlerinin etkisinde yüzyıllar süren edilgin karakterinden kurtularak bireyin varlık gösterdiği sanatçının bir özne ve toplumsal kimlik olarak, evrene ve çevresine bakışı çerçevesinde biçimlenmiştir” (Çakır-Aydın, 2009, s.231).

“Her sanatçı belli bir toplumun üyesi olduğundan o toplumun, o sosyal yapının değerleri onun için de değerdir. Bu değerleri alıcısına özgün, tek ve yeni bir şekilde aktarabildiğinde beğenilir ve bu beğenme sonunda da sanatçı sıfatını kazanır” (Erinç, 2009, s.109).

Sanatçının yaşadığı çevreye karşı duyarlı olmasının yanı sıra içinde bulunduğu dünyaya karşı olan farkındalığı toplum içindeki rolünü gözler önüne serer. Ele alınan konular düşünüldüğünde toplumsal alanda yaşanan olayların çeşitli sanat dalları üzerinde etkilerini görmemiz mümkündür.

“1960’ların sonunda ortaya çıkan, 1970’lerde Christo, Richard Long ve Robert Smithson’un öncülüğünü yaptığı ‘Yeryüzü Sanatı’, ‘Toprak Sanatı’ karşılığında da kullanılmaktadır. Doğal çevreye dönük müdahalelerle sanatçılar, yeni uygulamalarında doğayı, çevreyi ve insanı korumanın önemini vurgulamışlardır” (Atalay, 2010, s.123).

Resim 2. Robert Smithson, ‘Sarmal Dalgakıran’

(<https://tr.khanacademy.org/humanities/art-1010/minimalism-earthworks/a/smithsons-spiral-jetty>)

2.3. Toplumsal Hareketlerin Plastik Sanatlar Üzerine Etkisi

2.3.1. Resim

“Francisco Goya’nın “3 Mayıs tablosu Fransa’dan beklenen aydınlanmanın askeri zulme dönüşmesini Goya’nın gözünden anlatıyordu. Bir bakıma Goya’nın aydınlanmaya inancını kaybolduğunu görüyoruz. Resimde aydınlanmanın Madrid’e getirdiği tek şeyin insanoğlunun vahşetini daha berrak gösteren fener olduğunu söylüyor”” (Şenol, 2015).

Resim 3. Francisso Goya, 3 Mayıs
(Şenol, 2015)

Pablo Picasso'nun 1937'de resmettiği Guernica tablosu Nazi Almanya'sının ispanyanın Guernica şehrini bombalamasını konu almıştır. Bu resim toplumsal hareket örneği olmamasına rağmen sanatçıların toplumsal alanda yaşanan olaylardan nedenli etkilendiklerini göstermek istenmiştir.

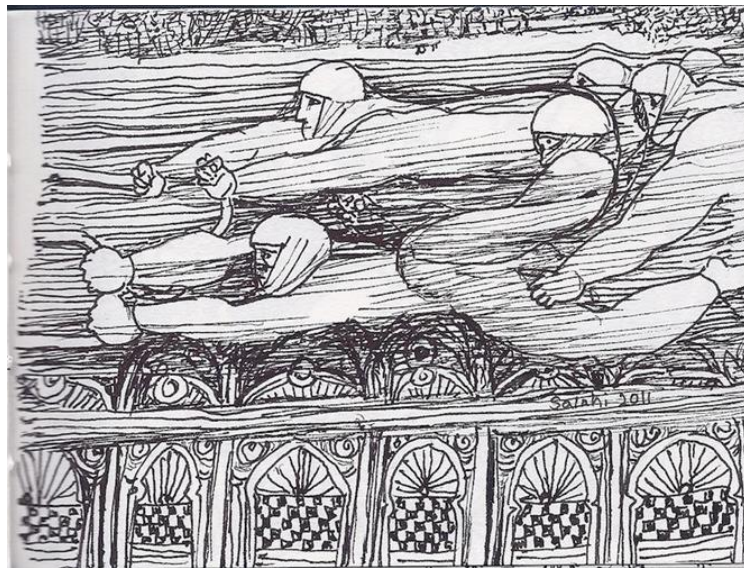
Resim 4. Pablo Picasso "Guernica"
(<https://www.art.com/products/p19689833883-sa-i7216236/pablo-picasso-guernica-1937.htm>)

“Gerilla sanatçısı” olarak anılan Banksy başta İngiltere olmak üzere dünyanın birçok noktasına yaptığı duvar resimleriyle bilinmektedir. Eserlerinde savaş karşıtı, çevreci, eşitlik, gibi temaları uyguladığı görülmektedir.

Resim 5. Banksy
(<https://onedio.com/haber/banksy-390732>)

Sudanlı sanatçı El Salahi Arap baharı olaylarının cereyan etmesiyle beraber olayları tasvir eden birçok çalışma meydana getirmiştir.

Resim 6. El Salahi
(<https://xoxodigital.com/gallery/6636/arap-bahari-gunlukleri?page=4>)

Yaptığı cinsel içerikli resimlerle adından söz ettiren Taner Ceylan transseksüel ilişkileri konu alan çalışmalar yapmaktadır (<http://mushaboom8.blogspot.com.tr/2009/11/iki-gay-askmdan-biri-sair-ve-yazar.html>).

Resim 7. Taner Ceylan
(<http://mushaboom8.blogspot.com.tr/2009/11/iki-gay-askmdan-biri-sair-ve-yazar.html>)

Altı aylık bir süreçte gazete haberlerinden ve Uluslararası Af Örgütü raporlarından yararlanarak hazırladığı bu kolajda Margaret Harrison, Batı sanat tarihinden yaptığı alıntılar, gazete kupürlerini, kasap kağıdına yaptığı suç nesnesi desenlerini yan yana getirerek erkek-egemen kültürel yapılar içinde kadına uygulanan cinsel şiddetin nasıl meşru kılındığına dair çok çeşitli örnekler verir (Antmen, 2009, s.180).

Resim 8. Margaret Harrison
(<http://margaret-harrison.com/?gallery=work-2>)

2.3.2. Grafik

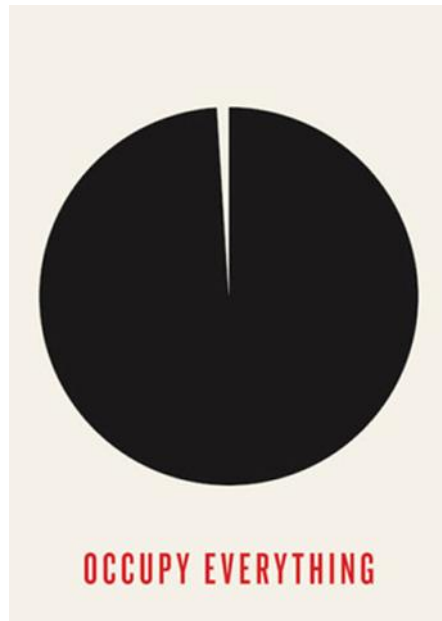
Drooker resimlerinde gördüğümüz kadın figürü son yedi/sekiz yılda, dünyanın çeşitli ülkelerinde patlak veren ayaklanmaların/direnmelerin kucaklayıcı bir figürü haline gelir mi, bugünden yargıya varmak yanılabilir. Diğer taraftan kent ortasında, caddede, sokakta ellerinde sapan, gitar, çeşitli müzik aletleriyle devletin güvenlik güçlerinin hegemonyasına, son model silahlarına karşı koyan ve kendi içinde bir düzeni olduğunu bize fısıldayan eylemcilerin yaşadıkları apartman dairelerinden, varoşlardan, iş kulelerinden çıkıp sokağa dökülmeleri biz kentlilerin 1700'lerin sonundaki dünyadaşlarımızın yaptıkları, eyledikleri ile benzerlik gösteriyor. Buradaki benzerlik şekilsel değil, baskı altında inletilen insanoğlunun taşıyacağından fazlası karşısında aldığı ortak bir tavır... (<http://aykiriakademi.com/sanat/aykiri-akademi-sanat-gorsel-sanatlar/eric-drooker-direnen-kadinlar>).

Resim 11. Eric Drooker, Direct Action/Doğrudan Eylem, 2001
(<http://aykiriakademi.com/sanat/aykiri-akademi-sanat-gorsel-sanatlar/eric-drooker-direnen-kadinlar>)

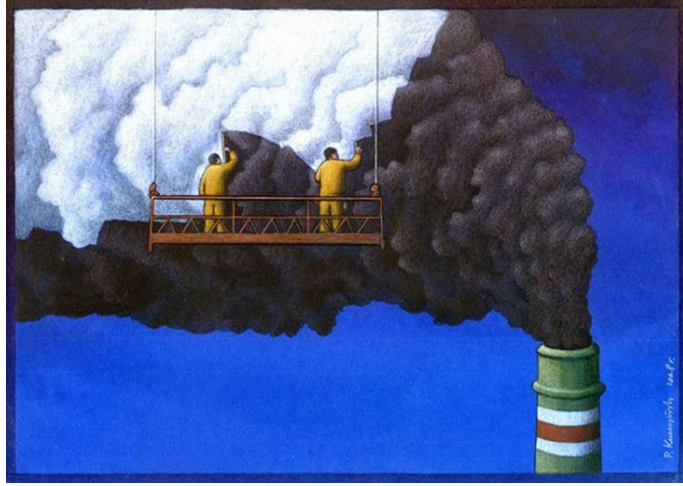
Resim 12. Ali Benice
(<http://www.inanilmaz.net/gezi-olaylarini-anlatan-en-guzel-illustrasyonlar.htm>)

Resim 13. Colin Smith, İşgal Hareketi Poster, 2011
(Kuryel ve Özden-Fırat, 2015)

Polonyalı illüstratör Pawel Kucznski kalemini sakınmayan, gözünün gördüğü neyse sanatı aracılığıyla paylaşan illüstratörlerden.

“Hava kirliliğine, sosyal medyanın hayatımızı esir almasına ya da bir araç olarak kullanılmasına, siyasi düzene, iktidar ilişkilerine ve hatta ölüme kadar söyleyecek çok şeyi olan bir kişi” (<http://www.hayred.com/2016/04/04/gunumuz-dunyasini-yerin-dibine-sokan-16-illustrasyon/>).

Resim 14. Pawel Kucznski
(<http://www.hayred.com/2016/04/04/gunumuz-dunyasini-yerin-dibine-sokan-16-illustrasyon>)

Resim 15. Kürşat Ünsal
(<https://galeri.sozcu.com.tr/2013/foto/magazin/gaz-dagildi-sanat-kaldi.html>)

2.3.3. Heykel

Yüzyıllar boyunca sırasıyla Portekiz, Hollanda, İngiltere ve Fransa'nın sömürgecilik faaliyetlerine sahne olan Senegal'de, köle ticaretinin ilk başlangıcı 16'ncı yüzyılın ortalarına dayanıyor.

Senegal'in başkenti Dakar'a 2 kilometre uzaklıkta bulunan ve "Utanç Adası" olarak da bilinen Goree Adası, Avrupa ve ABD'ye köle olarak satılan milyonlarca Afrikalının yaşadığı trajediyi, bugün turizm ve sanatla dünyaya haykırıyor. Ada'da köleliği simgeleyen heykeller dikkat çekiyor (<https://www.cnnturk.com/yasam/senegalde-somurgenciligin-izleri-goree-adasi-ve-saint-louis?page=1>).

Resim 16. Goree Adasında bulunan köle ticaretini simgeleyen heykel
(<https://brooklynquarterly.atavist.com/senegal>)

Tanzanya'ya bağlı ama özerk bir ada olan Zanzibar adası yıllarca köle ticaretinin başkenti olmuş. Köleler zindanlarda dayanıklılık testlerinde geçirilerek Avrupa ve Amerika'ya gönderilmiştir. Adada köleliği temsil eden çeşitli heykel çalışmaları yapılmıştır.

Resim 17. Zanzibar Adasında bulunan köle ticaretini konu alan heykel
(<http://scuddertravel.blogspot.com.tr/2012/05/zanzibar-slave-monument.html>)

Lüzern aslanı isviçre'nin lüzern kentinde bulunan heykel. Kırık bir mızrak ve koruma kalkanı üzerinde uzanan aslan Fransız Devrimi sırasında öfkeli halkın Tuileires Sarayını işgal ederek Kral 16. Lui'yi korumakla görevli çok sayıdaki İsviçreli muhafızı öldürdüğü katliamın anısına yapılmış.

Resim 18. Lüzern Aslanı
(<https://gezmeviyeyorum.wordpress.com/2015/07/20/isvicrede-bir-luzern-aslan/>)

Feminist sanatçılar eserlerinde tarihsel süreçte minör olarak görülen, kadınla özdeşleştirilen el sanatları, dikiş, nakış ve örgüye bilinçli olarak başvurmuşlardır. Zanaatın anonim yönü de vurgulanmak istenmiştir. Soyut resimlerini renkli ipliklerle dikmek gibi. Polonyalı sanatçı Magdalena Abakanowicz (1930-), doğal liflerle

çalışarak dokuma heykeller gerçekleştirmiştir (<http://blog.kavrakoglu.com/cagdas-sanata-varis-185-kavramsal-sanat-9-feminist-sanat-2/>).

Resim 19. Magdalena Abakanowicz
(<http://blog.kavrakoglu.com/cagdas-sanata-varis-185-kavramsal-sanat-9-feminist-sanat-2/>)

Heykeltıraş Kazım Karakaya (1971-) 2014 yılında açtığı Dönüşüm adlı sergisindeki eserleri, beş aylık bir çalışma sonucunda, Bursa'daki demir-çelik fabrikasındaki atık malzemeleri kullanarak gerçekleştirmişti (<http://blog.kavrakoglu.com/tag/ekolojik-sanat/>).

Resim 20. "İsimsiz" Kazım Karakaya
(<http://blog.kavrakoglu.com/tag/ekolojik-sanat/>)

3. BÖLÜM

GÜNÜMÜZ TOPLUMSAL HAREKETLERİ VE SERAMİK SANATI

3.1. Tarihsel Süreç İçinde Toplumsal Hareketlerin Seramik Sanatına Etkisi

İnsanlık var olduğu andan itibaren yaşamını devam ettirebilmek ve günlük hayatında yaşadığı zorlukları çözebilmek için birçok materyal kullanmıştır. Bunlar taş, ağaç gibi doğal malzemelerdir. Ancak ilerleyen zamanlarda çeşitli metalleri ve kili kullanmaya başlamışlardır. İlk olarak balçık halindeki kili çeşitli malzemelerle birleştirilip şekillendirilmesiyle sağlam olmayan formlar kullanan insanlar daha sonrasında ateşin keşfiyle birlikte sağlam bir malzeme olan seramiği keşfetmişlerdir. Kolay şekillendirilmesi ve pişirildikten sonra oluşan sağlamlık, seramiğin günlük hayatta kullanılmasında tercih nedeni olmuştur. Başlangıçta kullanıma yönelik bir amaç için hizmet eden seramik toplumsal alanda bir eksikliğin giderilmesini sağlamıştır.

Gündelik hayatta seramik; bir iletişim malzemesi olarak kullanıldığı da bilinmektedir. “İletişim malzemesi olarak nerede ve ne zaman kullanılmaya başlandığı kesin olarak bilinmese de arkeolojik kazılarda bulunan, üzerinde yazı benzeri şekillerin yer aldığı ilk kil tabletler M.Ö. 8000 yıllarına tarihlendirilmektedir. Kil tabletlerin Sümerler tarafından düzenli bir iletişim malzemesi olarak M.Ö. 3500’lerde kullanılmaya başlandığı genel olarak kabul edilen görüştür” (Yoleri 2008, s.11).

Antik uygarlıklarda da kullanıma yönelik bir malzeme olarak görülen seramik Törenselle içki kabı, yağ kandili gibi amaçlar için kullanıldığı bilinmektedir. Antik Hitit ve Yunan uygarlıklarında bu kapların üzerinde genellikle mitolojik hikayelerin anlatıldığı ya da yaşanmış bir olayın ifade edildiği görülmektedir.

Antik dünyada seramik kullanım eşyası olarak kullanılmasının yanında inanç sistemlerine bağlı figürlerin yapımında da görmemiz mümkündür. Kibele heykelticikleri örnek olarak gösterilebilir. Bunların dışında kullanıma bağlı eşyaların üzerinde toplumsal anlamda yaşanan olaylar hakkında bilgi verir niteliktedir. Yunan ve Roma seramiklerinin

üstündeki mitolojik hikayeler ya da güreş müsabakası gibi gündelik yaşamadan kesitler resmedilmiştir. Günlük kullanım için kullanılan yağ kandillerinin üzerinde erotik sahneler toplumun cinsellik algısı hakkında tarihe ışık tutar. Bu yanlarıyla seramik antik dünyada toplumsal anlamda bize ipuçları veren bir görev üstlenmiştir.

Dünyada toplumsal bir dizi devrimin doğmasına yol açan Endüstri Devrimi'yle seramik sanatının çağdaşlaşma sürecine girilmiş, endüstrinin ürettiği tekdüze çalışmalara tepki amacıyla doğan 'El Sanatları ve Sanat Akım'ıyla (Arts and Crafts)el emeğine verilen değer artmıştır. Uzak doğu seramiklerinin keşfi, bauhaus gibi sanat okullarında özgün tasarımlar yapan sanatsal yaratıcılığı ön planda tutan tasarımcıların yetişmesiyle seramik sanatı hızla yükselen alanlardan biri olmuştur (Atalay, 2011, s.113).

Yukarıda anlatıldığı gibi seramik sanatı sanayi devrimiyle mekanikleşen dünyanın yenilikten uzak üretimleriyle el emeğinin ve uygulayıcılarının sanatsal yaratımlarının kıymetinin artmasını sağlamıştır. Yani basit seramik formlar olmamakla birlikte geleneksel formlardan yola çıkarak yeni arayışlar içine girildiği söylenebilir.

Batıda 18. yüzyıl sonlarında Arts and Crafts Movement ile başlayan süreç II. Dünya Savaşı sonrası seramik pazarının ve seramiğe verilen ilginin artması, teknolojinin ilerlemesi, seramiğin uluslararası fuarlarda görülmeye başlaması ile resim ve heykelle uğraşan sanatçıların da ilgisini çekmeye başladı. Bu ilgi, seramik malzemenin incelenmesi ve niteliklerinin belirlenmesi yolunda yapılan araştırma ve çalışmaları da beraberinde getirdi (Kura, 1989'dan aktaran Salman-Çevik, 2015).

3.2. Seramik Sanatına Konu Olarak Günümüz Toplumsal Hareketleri

Sanatçı bir birey olarak toplumun bir parçasıdır. Her birey toplumsal hareketlerden etkilenir, dahil olur, ya da gözlemler. Tüm bunlar ve günümüz sanat anlayışının oturduğu temeller bir arada düşünüldüğünde toplumsal hareketlerin sanata yansımalarını görmemiz mümkündür.

Toplumdan ya da toplumsal olaylardan tamamen bağımsız bir seramik sanatı düşünülemez.

... sanatı gerçeklikten bağımsız olarak düşünürsek, kuşku yok ki, tarihsel ve toplumsal nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan çeşitli sanat akımlarının sağlıklı bir değerlendirmesini yapamayız. Bir Goya ve Leonardo'nun resmini karşılaştırırken, aradaki farklılığı salt renklere, çizgilere dayanarak açıklayamayız. Her iki sanatçı da yapıtlarını oluştururken mutlaka insan gerçekliğinden, yaşadıkları anın tarihsel değişimlerinden, dünya görüşlerinden etkilenmişlerdir (Aygenç, 1987'den aktaran Yılmaz, 2001, s.71).

Seramik sanatı da bugünkü anlamıyla düşündüğümüzde ilk kıvılcımlarını 19. yüzyılda Art ands Crafts hareketiyle temel aldığı görüşü hakimdir. Bu yanıyla sanayi devrimi ile birlikte meydana gelen toplumsal hareketler sonucunda seramik sanatının da etkilendiğini söylememiz yanlış olmaz.

Sanayi devrimi sonrasında meydana gelen toplumsal hareketler toplum yapısının değişmesiyle birlikte sanatsal üretimin öneminin artmasını sağlamıştır. Ekonomik anlamda oluşan eşitlik insanların alım güçlerini olumlu yönde etkilemiş ve sanat alıcılarının sayısı artmıştır.

Günümüz sanat anlayışının oluşturduğu zemin seramik sanatı için de biçim ve içerik ilişkisinin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Sorgulayan, araştıran, tepki gösteren bir kimliğe büründüğünü söylemek yanlış olmaz. Kimi zaman siyasi politikaları eleştiren, kimi zamansa çevreci olaylara karşı hassasiyet gösteren bir görünüme büründüğünü görmekteyiz.

3.3. Seramik Sanatı Alanında Günümüz Toplumsal Hareketlerini Konu Alan Örnekler

..., çalışmalarını üç boyutlu resim olarak tanımlamaktadır. Obeliskleri kullandığı duvar panolarında öyküsel bir anlatım tarzı ortaya koyan Holcomb insanlığın biçim değiştirmiş karikatürize edilmiş görünümünü bozulan ekosistemin çorak manzarası içinde duyumsamaktadır. Korkuyla bakan insanı yalnızlaştırılmış doğa parçası içinde nükleer çağın endişeleriyle yansıtan sanatçı, yüksek kabartma üzerinde seramik renkleri yerine yağlı boya kullanmaktadır (Atalay, 2011, s. 107).

Resim 21. Jan Holcomb 'İki Dünya', Gre, Yağlıboya, 2000
(Atalay, 2011, s. 107)

Macar sanatçı Maria Geszler, üzerinde transfer baskı ve tuz sırrı uyguladığı insan figürlü seramikleriyle tanınmaktadır. Çalıştığı fabrikalardan esinle endüstrileşmenin doğal çevreyi tahrip eden görünümünü fotoğrafla belgelemektedir. Bu görünümünden hareketle imgeleri insan figürüyle birleştirmedeki ustalığıyla Geszler, ekolojik sisteme zarar veren endüstriyel atıklardan kimyasal maddelere, asit yağmurlarından, orman alanlarının azalmasına doğal yaşamı tehdit eden manzara görünümünü ele almaktadır. Bu manzaralar karşısında insanın sessiz tanıklığını dramatik bir etkiyle ortaya koyan sanatçı, endüstriyel manzara görünümünü şiirsel bir dille yansıtmaktadır (Atalay, 2011, s.102).

Resim 22. Maria Geszler, 'Endüstriyel Manzaranın Şiiri', 1990

Richard Notkin “All Have Their Moment of Foolishness” adlı çalışmasında seramik karolar üzerinde eleştirdiği politikaları, bombalanmış yaşam alanlarını ve simgeleşmiş devlet adamlarının rölyeflerini yapmıştır. Bu küçük karolar bir araya geldiğindeyse Amerika’nın 41. Başkanı George W. Bush’un portresi oluşuyordu. Sistem ve bu sistem içerisinde bireyin yerini eleştiren çalışmalarıyla izleyicileri sarsmıştır (Güner ve Mete, 2016).

Resim 23. Richard Notkin , “All National Have Their Moment of Foolishness”
(Güner ve Mete, 2016).

Mary Frank, Viola Frey Post-Modern tarzda seramik çalışan sanatçılardan birkaçıdır.

Gerek geleneksel, gerekse modern sanat dönemlerinde, hem toplum içinde kişi hem de toplumu eleştiren toplumun dışındaki kişi olarak sanatçılar, politik, ekonomik ve kültürel yöndeki olaylara tepkilerini bireysel bakış açılarıyla ifade etmişlerdir (Alkan, D. t.y.).

Resim 24. Mary Frank’ Woman with petal arms’ Yaprakları Olan Kadın
(<https://www.mutualart.com/Artist/Mary-Frank/35D6565482828B63/Artworks>)

Resim 25. Viola Frey 'Man Kicking World, (Dünyaya Tekme Atan Adam) 2002
(<https://tr.pinterest.com/pin/293789575669403562/>)

Tuğrul Emre Feyzoğlu gezi parkı eylemlerinde ölen yedi kişiye ithafen yapmış olduğu performans çalışması.

Resim 26. Tuğrul Emre Feyzoğlu gezi parkı performansı
(Gregg, 2014)

Orta doğuda yaşanan olaylar sonucunda milyonlarca insanın hayatları alt üst olmuş ve yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmışlardır. Lütfiye Güre “Göç” isimli bir çalışma yaparak bu duruma dikkat çekmiştir.

Resim 27. Lütfiye Güre ‘Göç’
(8. Uluslararası Gizemfrit Seramik Yarışması Kataloğu, 2017).

“..meydanların kent kültüründeki anlamını ve insanların bir amaç uğruna "bir-aradalığına" göndermede bulunan seramik sanatçısı Buket Acartürk insanlık serüveninin tarihsel, toplumsal ve siyasal deneyimlerini kendi bilimsel ve sanatsal süzgecinden geçirerek "Sınana Sınana" adlı sergisinin her parçasına yansıtmaktadır” (<http://www.kanalben.com/kultur-sanat/sinana-sinana-sergisi-h115596.html>).

Resim 28. Buket Acartürk ‘Sınana Sınana’
(<http://buketacarturk.blogspot.com/2014/03/snana-snana-seramik-sergisi.html>)

Fidan Tonza her geçen gün artan iş kazalarına dikkat çekmek için yapmış olduğu “Gördüğüm” adlı seramik enstalasyon çalışması.

Resim 29. Fidan Tonza ‘Gördüğüm’
(<https://www.bolgegundem.com/is-kazalarina-dikkat-cekme-icin-is-eldivenlerinden-sergi-acildi-294745h.htm>)

Çocuklara karşı uygulanan şiddet ve tecavüz olayları toplumumuzun en önemli sorunlarından birisidir. Pınar Polat “Onlar susar biz susmayalım” adlı çalışması bu durumu gözler önüne serer.

Resim 30. Pınar Polat ‘Onlar susar biz susmayalım’
(8. Uluslararası Gizemfrit Seramik Yarışması Kataloğu 2017)

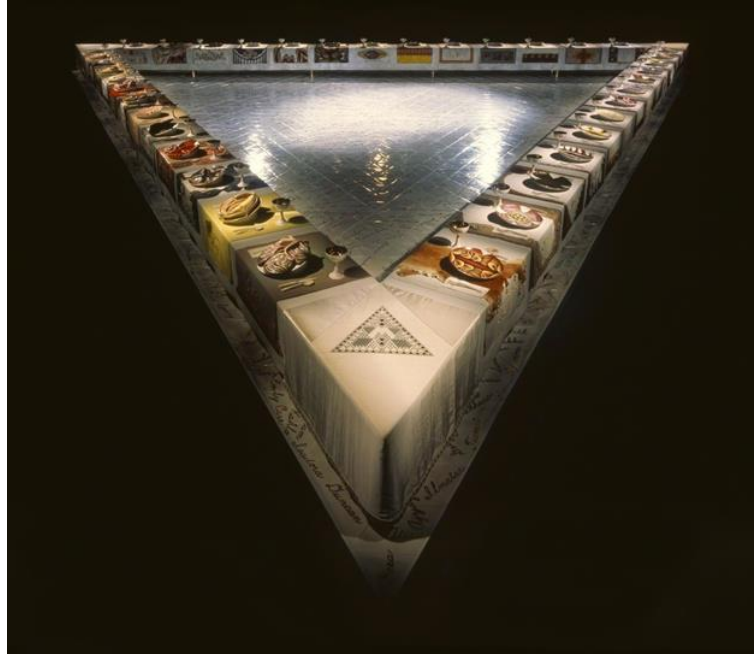

Resim 31. Beril Anılanmert 'Kadın Olmak'
(<http://blog.kavrakoglu.com/tag/feminist-sanat/>)

Kadının toplum içindeki rolüne vurgu yapan Beril Anılanmert “Çalışmalarımnda, kadının günlük yaşam döngüsünü, kültür taşıyıcısı olarak rolünü veya erkek akrabaların arasına sıkışmış kız çocuklarını ve genelde gelenek adı altında uygulanan şiddete karşı görüşü ele almaktayım” diyor (<http://blog.kavrakoglu.com/tag/feminist-sanat/>).

1979 tarihli Yemek Daveti adlı enstalasyon, ilk epik Feminist Sanat ürünü olarak kabul edilmektedir. Batı kültürünün 39 ünlü kadınının bu üçgen masada yeri vardır. Virginia Woolf, Bizans İmparatoriçesi Theodora gibi. Sofradaki her tabak el boyaması Çin porselenidir ve tüm peçeteler ile runner'lar nakışlıdır. Her tabakta vajinayı andıran bir taraf vardır. Masanın durduğu zemin üçgen seramiklerle kaplıdır ve her birinin üzerinde tarihte iz bırakmış 999 kadının adı vardır. Eserin yapımı çok sayıda kadın sanatçının katılımıyla 1974-1979 yıllarında devam etmiştir (<http://blog.kavrakoglu.com/cagdas-sanata-varis-184-kavramsal-sanat-8-feminist-sanat-1/>).

Resim 32. Virginia Woolf 'Yemek Daveti' 1979
 (<http://blog.kavrakoglu.com/cagdas-sanata-varis-184-kavramsal-sanat-8-feminist-sanat-1/>)

Grayson Perry çalışmalarında İngiliz toplum yapısına göndermelerde bulunmaktadır. Günlük hayattan siyasi içerikleri kendisine konu edinmiştir.

Resim 33. Grayson Perry, The Existential void, 2012 (<https://blog.peramuzesi.org.tr/sergiler/dunyadan-cagdas-seramik-sanatcileri-2/>)

3.4. Günümüz Toplumsal Hareketlerini Konu Alan Seramik Uygulamalar

Bu çalışmada toplumsal alanda yaşanan olayları belirli kavramlar ele alınarak ifade eden formlar oluşturulmuştur. Bu formları oluştururken içinde bulunduğumuz dünyanın gerçekleri işlenmiştir. Kent hayatıyla birlikte ortaya çıkan toplumsal olayları, yaratım sürecinin merkezine alarak çeşitli formlar yapılmıştır. Eşitlik, adalet, mücadele gibi kavramların etrafında şekillenen insan figürlerinin ruh hallerini ve mücadelelerini gözler önüne seren seramik uygulamalar yapılmıştır.

Sanatın kavramsal yanına vurgu yapan, yaşadığımız çevreye ve topluma karşı sorumluluk sahibi ve duyarlı olunması konusunda dikkat uyandırma amaçlı sanat oluşturmaya gayret edilmiştir.

İçinde bulunduğumuz dünyanın sıkıntılarını ya da bunlara bağlı olarak insanların yaşadığı duygu durumlarını yansıtan soyutlaştırılmış insan figürleriyle ifade edilen çeşitli seramik formlar yapılmıştır. Biçimsel olarak kimi zaman yalın haliyle figürler oluşturulmuş kimi zaman ise sert kayaların içinden çıkmak isteyen ya da kabullenen insanlık halleri figürlerdeki vücut diliyle anlatılmıştır.

Çalışmalarda siyah ve beyaz renkli çamurlarla şekillendirilen kaya betimlemeleri mücadele edilen olguyu simgelemekte, artistik etkili beyaz ve turuncu sırlar ise süreci ve mücadeleyi vurgular ve simgelemektedir. Eserlerin yüzeylerinde bulunan sırsız alanlarda yalınlık vurgulanmak istenmektedir. Bazı çalışmalarda kullanılan ahşap ve metal malzemeler yaşadığımız dünyayı simgelemektedir.

‘Öteki’ adlı çalışma (resim 34) bireyin toplumsal alandaki varlık sorununa vurgu yapar. Düşüncelerinden, yaşam şeklinden ya da başka sebeplerden dolayı dışlanan insanları temsil eder. Eserde iki eşit parçayı birbirinden ayıran insan figürünün diğer parçayı dışarıya doğru itmesi ile özde aynı ama, gerçekte farklı olan olguların dışlanması simgelenmiştir. Bu iki parça birbirinin aynısıdır ve bir araya geldiğinde bir bütünü oluşturur. Bu çalışma farklı olmanın dışlanması gereken bir şey olmadığını gösteren ve empati kavramının önemine vurgu yapan bir çalışmadır.

Resim 34. Öteki, 10x40x19 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018, (Koyun, Kişisel arşiv)

'Hüzün' adlı eser kent yaşamıyla birlikte doğadan uzaklaşan insanoğlunun yaşadığı bunalımlı hali gözler önüne seren bir çalışmadır. Eserdeki ahşap kaide doğayı temsil eder ve figürdeki siyah kısımlar doğadan uzaklaşan insanın adım adım yitirdiği saflığını simgeler.

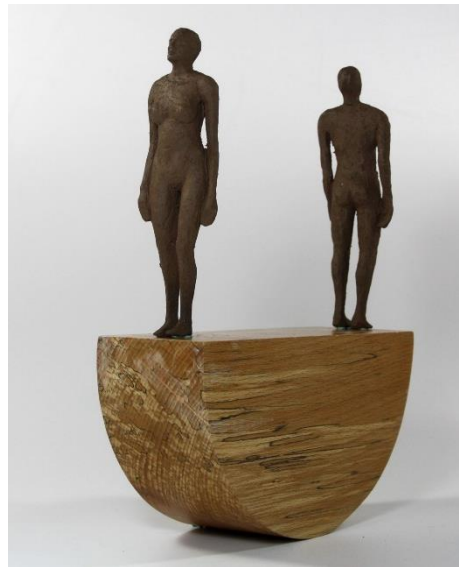

Resim 35. Hüzün, 8x19x6 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018, (Koyun, Kişisel arşiv)

Sömürgeciliğe ve köleliğe vurgu yapan ‘Sömürü’ adlı eser aynı dünyada yaşadığımız halde birbirlerinden çok farklı hayatlar yaşamak zorunda kalan insanlara dikkat çeker. Güçlülerin güçsüzler üstünde kurdukları hegemonya toplumlar üzerinde çeşitli etkiler doğurmuştur. Geçmişten günümüze süregelen sömürgecilik olgusunun sonucu olarak bazı toplumların sefalet içinde yaşarken bazılarının da fazlasıyla iyi koşullarda yaşadıkları adil olmayan bir durumla karşılaşmaktadır. Bu eser, bir tarafta su ve yiyecek bulmak için günlerce yürümek zorunda kalan zayıf ve güçsüz insanları, diğer tarafta ise ihtiyacından fazlasına sahip olan insanların obezite ile mücadele etmesindeki ironiyi gözler önüne serer. Eserdeki siyah demir halkalar, içinde yaşadığımız dünyayı, açgözlülüğümüzle oluşturduğumuz acımasızlığı simgeler.

Resim 36. Sömürü, 70x40x25 cm. (y.x g. x d.), 1050°C, Seramik Bünye 2017, (Koyun, Kişisel arşiv)

‘Eşitlik’ adlı resim 37’de görülen bu eserde kadın erkek eşitliğine vurgu yapılmak istenmiştir. Çağlar boyu süre gelen ataerkil tutumu yıkmayı hedefleyen ve kadının toplum içinde erkekler kadar önemli roller üstlenebileceğini gösteren bir çalışmadır. Eserde bulunan yarım daire şeklindeki ahşap, teraziyi simgeler ve üstünde bulunan figürler teraziyi dengede tutar. Figürlerin sırsız olması insanın en yalın haliyle göstermek istenmesidir ve teraziyi simgeleyen ahşap, doğayı yani içinde bulunduğumuz dünyayı simgeler.

Resim 37. Eşitlik, 29x22x7 cm. (y.x g. x d.), 1050°C, Seramik Bünye, 2017, (Koyun, Kişisel arşiv)

'Fevk' adlı seride anlatılmak istenen, insanın özgürlük mücadelesidir. Fevk kelime anlamıyla yukarı kelimesine karşılık gelmekle birlikte bu eserde özgürlüğün simgesi olan gökyüzüne atıfta bulunur. Eserde figürün içinde olduğu mücadeleyi, gökyüzüne bakarak özgürlüğe ulaşmak için gösterdiği çabayı ifade eder. Bu çaba kendi kabuğundan çıkmaya çalışan insanlarla betimlenmiştir.

Resim 38. Fevk 1, 32x15x13 cm. (y.x g. x d.), 1050°C, Seramik Bünye 2018, (Koyun, Kişisel arşiv)

Resim 39. Fevk 2, 28x12x7 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018, (Koyun, Kişisel arşiv)

Resim 40. Fevk 3, 28x10x8 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018, (Koyun, Kişisel arşiv)

Resim 41. Fevk 4, 27x12x14 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018, (Koyun, Kişisel arşiv)

Resim 42. Fevk 5, 13x28x7 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018, (Koyun, Kişisel arşiv)

'Hayalsiz çocuk' serisi Ortadoğuda yaşanan savaşların ortasında kalan çocukların mücadelesini simgelemiştir. Savaşın ortasında kalan ve yaşanan olaylardan etkilenen çocukların hayata karşı umutsuz bakışları simgelenmeye çalışılmıştır. Beyaz ve turuncu sır efektif olarak kullanılarak çocukluğun saflığı betimlenmeye çalışılmıştır.

Resim 43. Hayalsiz Çocuk, 27x13x7 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018, (Koyun, Kişisel arşiv)

Resim 44. Hayalsiz Çocuk2, 30x9x7 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018, (Koyun, Kişisel arşiv)

Resim 45. Hayalsiz Çocuk3, 23x7x5 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018, (Koyun, Kişisel arşiv)

‘Bir olmak’ adlı çalışmada farklılıklarına rağmen aynı fikir etrafında toplanabilen ve kolektif tavır sergileyen insanlar simgelenmiştir. Örnek olarak gezi eylemlerindeki grupların birçoğu farklı inançlara ve ideolojilere sahip olmalarına rağmen aynı kaygı etrafında toplanmış ve tek vücut halinde mücadele etmişlerdir. Eserdeki figürlerin sırlı olan bölümü mücadele karşısındaki birlikteliği simgelenmektedir.

Resim 46. Bir Olmak, 38x14x8 cm. (y.x g. x d.), 1050°C, Seramik Bünye 2018, (Koyun, Kişisel arşiv)

'Ayrılık' adlı bu çalışmada ayrılık olgusu yaygın olarak kullanılan anlamıyla değil, insanın kendi içinde yaşadığı çatışmalar anlamında işlenmiştir. Eser, yaşadığımız dünyaya karşı sorumluluklarımızı yerine getirmede insan olan yanımızın baskın gelmesi gerektiğine dikkat çeker. Eserdeki sırlı bölgede iyi insan olma çabası vurgulanmıştır.

Resim 47. Ayrılık, 37x24x13 cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018, (Koyun, Kişisel arşiv)

'Yılgın' çalışması, günümüz dünyasındaki insanın yaşadığı problemlere karşı direncini yitirmesini ve umutsuzluğunu simgeler. Çalışmada sert kaya formunda betimlenen kısım mücadele edilen olgudur ve figürün bu kaya içindeki mücadelesi şeffaf sır ile vurgulanmış ve aralardaki beyaz geçişler mücadele içindeki insanın değişen ruh hallerini simgeler.

Resim 48. Yılğın, 37x15x8 cm. (y.x g. x d.), 1050°C, Seramik Bünye 2018, (Koyun, Kişisel arşiv)

‘İçgüdüsel şefkat’ adlı eserde, Ortadoğuda yaşanan olaylar sonrasında çocuklarıyla birlikte kaçış mücadelesi içinde olan annelere dikkat çekilmiştir. Savaşın yıkıcı etkilerinden çocuklarını korumak için ölümü göze alarak yaşam mücadelesi veren annelerin yaşadığı dram vurgulanmak istenmiştir.

Resim 49. İçgüdüsel Şevkat, 35x14x11cm. (y.x g. x d.), 1050oC, Seramik Bünye 2018, (Koyun, Kişisel arşiv)

SONUÇ

Geçmişten günümüze toplumsal hareket kavramı çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Sanayi devrimini ya da kölelik karşıtı hareketleri başlangıç olarak kabul eden farklı görüşler olmasına rağmen bu hareketlerdeki temel kaygı adalettir. Bu hareketler, yeni toplumsal hareketler fikrinin temel yapı taşlarıdır.

Günümüz toplumsal hareketleri, içinde bulunduğu ortama göre farklılık gösterebilir. Bahsi geçen farklılıklar temelde ortak bir noktada buluşur ve bu ortak nokta da demokrasidir. Bu mücadele içinde bulunan, farklı kaygılara sahip grupların amaçları, mevcut sistemi yıkmaktan ziyade sistemdeki eksiklikleri düzeltmektir.

Teknolojik alanda son yıllarda yaşanan hızlı gelişimler toplumsal yapıda oluşan değişikliklere doğrudan etki etmiştir. Artık bilgi çok çabuk ulaşılabilir ve paylaşılabilir olmuştur. Yaygınlaşan iletişim araçları sayesinde aynı fikre sahip kişilerin ve grupların bir araya gelmeleri kolaylaşmış, hızlı ve organize olmalarına ciddi boyutta etki etmiştir.

Her toplumun kendi dinamikleri söz konusudur. Örneğin Ortadoğu ülkelerinde ortaya çıkan Arap baharı; o bölgede yaşayan insanların gelir dağılımındaki eşitsizliklere ve demokratik yönetilmemelerine karşı gösterdiği haklı tepkilerdir.

Yukarıda anlatılanlar düşünüldüğünde sanatı tüm bunlardan bağımsız olarak düşünmek yanlış olur. Toplumun içinde bir birey olarak var olan sanatçının yeni toplumsal hareketlerin içinde fiili olarak varlık göstermesi çok doğaldır. Sanatçıyı yapıtlarıyla yeni toplumsal hareketlerin içinde görmemiz mümkündür. Sanatın kavramsal yanını ön plana çıkarması açısından bakıldığında sanatçılar sanat yapıtı aracılığıyla mesaj vererek tepkilerini ortaya koyarlar.

Sanat kendine has bir dili olan olgudur ve bu dil içinde bulunduğu zamana ve sanatçıya göre şekillenir. Günümüz dünyası için sanat, sanatçı açısından sınırsız bir evrene sahiptir. Bu evren içinde, toplumsal hareketler fikri sanatsal yaratım süreci olarak bir alan kaplamaktadır ve bu fikir etrafında toplanan sanatçılar, günümüz sanat anlayışının özgürlük alanlarını sınırsız bir şekilde kullandıkları gözlemlenmektedir.

İnsanlığın ortak paydaları olan sevinç, hüznün gibi duygu durumları sanatçılar için de geçerlidir. Yaşadıkları dünyaya karşı duydukları kaygılar diğer insanlardan farksızdır. Toplum içinde sanatçı her şeyden önce bir birey olarak sonrasında ise sanatçı olarak varlık gösterir.

Sanatçının görevlerinden biri de görmezden gelinenleri gün ışığına çıkarmak ve söylenmeyeni söylemektir. Sanatçı sadece şekillendirmez aynı zamanda şekillendirdikleriyle bir tepki ortaya koyar, eleştirir, onaylar. Tamamen toplumdaki, siyasetten bağımsız bir sanat düşünülemez.

Seramik sanatçılarının toplumsal olaylara karşı gösterdikleri hassasiyeti rahat bir şekilde görmemiz mümkündür. Çevreye karşı duyarlı haksızlıklara karşı tepkili olması doğal bir durumdur. Bu çalışmada bahsi geçen toplumsal hareketleri merkeze alan seramik formlar üzerinde çalışılmıştır.

Bu çalışmada günümüz sanat dünyasının içinde bulunduğu sınırsız evrende oluşturulan sanat yapıtlarının konu olarak beslendiği noktalar düşünüldüğünde günümüz toplumsal hareketlerinin konumunu göstermek amaçlanmıştır.

Toplumsal hareket fikrinin doğmasıyla birlikte bugüne kadar gelen süreç ve bu süreçlere bağlı geçmişten günümüze ortaya çıkan sanatsal üretimler araştırılmıştır.

Yaşanan toplumsal olaylarla birlikte değişen sosyal düzen içinde seramik sanatı da değişim göstererek varlığını sürdürmüştür. Bu çalışmada günümüz toplumsal hareketlerinin, seramik sanatına olan etkileri incelenmeye çalışılmış ve konu olarak ele alınarak seramik uygulamalar ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

- Akpınar, A., Göktuna-yaylacı, F., Birkalan-Gedik, H., İhlamur, S.G., Uncu, B.A., Cerit-Mazlum, S., Açma, B. ve Yaylacı, A.F. (2013). *Yeni Toplumsal Hareketler*. (Edt. Kartal, B., Kümbetoğlu, B.) Eskişehir:T.C. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Antmen, A. (2009). *Kimlikli Bedenler, Sanat, Kimlik, Cinsiyet*. 3. Baskı. İstanbul: Sel Yayıncılık, Sanat Kitapları.
- Artun, A. (2019). *Sanatın İktidarı*. 3. Baskı. İstanbul:İletişim Yayınları.
- Atalay, C. (2010). *Sanat ve Bellek*. Ankara: Grada Yayıncılık.
- Atalay, C. (2011). *Resim ve Seramik Üzerine Diyaloglar*. Ankara: Grada Yayıncılık.
- Balkaya, F. (2012-1-2 Ekim). *Çevreci Hareketlerin Ekolojik Yurttaş Oluşturmadaki Rolü*. II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu.
- Bayhan, V. (2014). Yenİtoplumsal Hareketler veGezi Parkı Direnişİ. *Birey ve Toplum*, 4(7), 1-36
- Çakır-Aydın, M. (2009). *Sanatlar Ve Toplumsal Etkileşim*. 1. Baskı. İstanbul:E Yayınları.
- Çoban, B., Lelandais, G. E., Sustam, E., Kökalan Çimrin, F., Çoban, S., Elgür, E. V., Gezgin, U. B. (2009). *Yeni Toplumsal Hareketler*. İstanbul:Kalkedon Yayınları.
- Çoşkun, M. K. (2007). *Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Ekinci, E. (2016). Devrimden Günümüze Fransız Siyasal Sisteminin Evrimi. *Bozok Üniversitesi*, 6(1), 1-24.
- Erinç, S. M. (2009). *Sanat Sosyolojisine Giriş*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Gregg, A. (2014). The Art of Empathy. *The Studio Potter*, 42(2).
- Güner, E. ve Mete, G. (2016). Kavramsal Sanatta Seramik Arayışlar. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 9(18), 106.
- İkiz, A.S. (2015). Arap Baharının Kelebek Etkisi: Batı Dünyasında Beklenen Değişmeler. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 35, 1-22.
- İlgiz, F. (2014). *XVI. Louis ve İhtilal Meclisi Yargılaması*. İstanbul:BİA Haber Merkezi.
- İnternet: Alexander, H. R. P. (t.y.). *Amerika'da Zencilerin Başkaldırısı*. (Çev. Karmustafaoğlu, T.). Ankara Hukuk Fakültesi Bankacılık Enstitüsünde 6 Mayıs1968'de verdiği konferansın not tutularak yapılmış türkçe çevirisidir. URL:

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/327/3271.pdf>, Son Erişim Tarihi: 16.09.2018.

İnternet: Alkan, D. (t.y.). *Amerika'da Çağdaş Seramik Sanatı*. URL: <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/1179/141058.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, Son Erişim Tarihi: 16.11.2018.

İnternet: Ekinci, E. B. (t.y.), *Tarihimizde Kölelik*, Ekrem Buğra Ekinci: <http://www.ekrembuagraekinci.com/makaleler.asp?pg=54&id=1>, Son Erişim Tarihi: 15.11.2018.

İnternet: Tosunoğlu, A. (...), *Reddeden Bedenler*, Aykırı Akademi: URL: <http://aykiriakademi.com/sanat/aykiri-akademi-sanat-gorsel-sanatlar/eric-drooker-direnen-kadinlar>, Son Erişim Tarihi: 03.10.2018.

İnternet: Türkiye LGBTİ Dernekleri. *Türkiye LGBT+ Hareketinin Gelişimi*. Eşcinseller İçin Türkiye Rehberi. URL: https://www.turkeygay.net/turkce/lgbt_dernekleri.html, Son Erişim Tarihi: 15.10.2018.

İnternet: URL: <http://blog.kavrakoglu.com/cagdas-sanata-varis-184-kavramsal-sanat-8-feminist-sanat-1/>, Son Erişim Tarihi: 12.10.2018.

İnternet: URL: <http://blog.kavrakoglu.com/cagdas-sanata-varis-185-kavramsal-sanat-9-feminist-sanat-2/>, Son Erişim Tarihi: 22.12.2018.

İnternet: URL: <http://blog.kavrakoglu.com/tag/cevreci-sanat/>, Son Erişim Tarihi: 05.10.2018.

İnternet: URL: <http://blog.kavrakoglu.com/tag/ekolojik-sanat/>, Son Erişim Tarihi: 26.10.2018.

İnternet: URL: <http://buketacarturk.blogspot.com/2014/03/snana-snana-seramik-sergisi.html>, Son Erişim Tarihi: 20.08.2018.

İnternet: URL: <http://margaret-harrison.com/?gallery=work-2>, Son Erişim Tarihi: 19.03.2018.

İnternet: URL: <http://mushaboom8.blogspot.com.tr/2009/11/iki-gay-askmdan-biri-sair-ve-yazar.html>, Son Erişim Tarihi: 11.04.2018.

İnternet: URL: <http://researchturkey.org/tr/lgbt-movement-in-turkey/>, Son Erişim Tarihi: 13.05.2018.

İnternet: URL: <http://scuddertravel.blogspot.com.tr/2012/05/zanzibar-slave-monument.html>, Son Erişim Tarihi: 08.05.2018.

İnternet: URL: <http://www.hayred.com/2016/04/04/gunumuz-dunyasini-yerin-dibine-sokan-16-illustrasyon>, Son Erişim Tarihi: 03.11.2018.

- İnternet: URL: <http://www.inanilmaz.net/gezi-olaylarini-anlatan-en-guzel-illustrasyonlar.htm>, Son Erişim Tarihi: 22.12.2018.
- İnternet: URL: <http://www.kanalben.com/kultur-sanat/sinana-sinana-sergisi-h115596.html>, Son Erişim Tarihi: 11.04.2018.
- İnternet: URL: <https://blog.peramuzesi.org.tr/sergiler/dunyadan-cagdas-seramik-sanatcileri-2>, Son Erişim Tarihi: 01.08.2018.
- İnternet: URL: <https://brooklynquarterly.atavist.com/senegal>, Son Erişim Tarihi: 14.10.2018.
- İnternet: URL: <https://erkansaka.net/2015/03/11/filiz-taylan-yuzak-ftaylanyuzak-peki-ama-kim-bu-grayson-perry/>, Son Erişim Tarihi: 11.04.2018.
- İnternet: URL: <https://galeri.sozcu.com.tr/2013/foto/magazin/gaz-dagildi-sanat-kaldi.html>, Son Erişim Tarihi: 23.05.2018.
- İnternet: URL: <https://gezmeyiseviyorum.wordpress.com/2015/07/20/isvicrede-bir-luzern-aslani/>, Son Erişim Tarihi: 22.05.2018.
- İnternet: URL: <https://onedio.com/haber/banksy-390732>, Son Erişim Tarihi: 27.07.2018.
- İnternet: URL: <https://tr.khanacademy.org/humanities/art-1010/minimalism-earthworks/a/smithsons-spiral-jetty>, Son Erişim Tarihi: 22.05.2018.
- İnternet: URL: <https://tr.pinterest.com/pin/293789575669403562/>, Son Erişim Tarihi: 19.11.2018.
- İnternet: URL: <https://www.art.com/products/p19689833883-sa-i7216236/pablo-picasso-guernica-1937.htm>, Son Erişim Tarihi: 01.09.2018.
- İnternet: URL: <https://www.bolgegundem.com/is-kazalarina-dikkat-cekme-icin-is-eldivenlerinden-sergi-acildi-294745h.htm>, Son Erişim Tarihi: 25.11.2018.
- İnternet: URL: <https://www.cnnturk.com/yasam/senegalde-somurgeciligin-izleri-goree-adasi-ve-saint-louis?page=1>, Son Erişim Tarihi: 17.10.2018.
- İnternet: URL: <https://www.mutualart.com/Artist/Mary-Frank/35D6565482828B63/Artworks>, Son Erişim Tarihi: 05.11.2018.
- İnternet: URL: <https://www.sanatabasla.com/2012/09/11/halka-yol-gosteren-ozgurluk-liberty-leading-the-people-delacroix>, Son Erişim Tarihi: 11.04.2018.
- Karkın, V. ve Yazıcı, Ö. (2015). Arap Baharı'nın Suriye'ye Yansıması ve Türkiye'ye Sığınan Mülteciler, Gaziantep örneği. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 4(12), 1-14.
- Koyun, F. (2017-2018). Kişisel arşiv.

- Kökalan Çımrın, F. (2010). Yeni Toplumsal Hareketler ve Kentsel Yaşam. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 2, 47.
- Kuryel, A. ve Özden-Fırat, B. (2015). *Küresel Ayaklanmalar Çağında Direniş Ve Estetik*. 1. Baskı. (Çev. Boren, A., Gen, E. ve Taş, B.) İstanbul:İletişim Yayınları
- Salman-Çevik, N. (2015). Avrupa Seramik Sanatında Endüstrileşme Süreci ve Cumhuriyet Sonrası Türk Seramik Sanatına Yansımaları. *Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(16), 81-82.
- Şenol, N. (2015), *Goyan'ın Bir Başyapıtı: 3 Mayıs 1808*. 30 Ocak 2018 tarihinde, <https://nazlisenol.wordpress.com/2015/09/29/goyanin-bir-basyapiti-3-mayis-1808/> adresinden alındı.
- Tezcan, M. (2011). *Sanat sosyolojisi giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tilly, C. (2008). Toplumsal Hareketler. 1. Baskı. İstanbul:Babil Yayınları.
- Yılmaz, E. (2001, Ağustos). *Biçimcilik ve Seramik*. II. Uluslararası Avanos Seramik Sempozyumu (Nevşehir) bildiriler kitabı, 67-81.
- Yoleri, H. (2008). *Pişmiş Kil İle İletişim*. Seramik Üzerine Diyaloglar, İzmir.
8. Uluslararası Gizemfrit Seramik Yarışması Kataloğu, (2017). *Sakarya Üniversitesi Sanat Tasarım ve mimarlık Fakültesi Sanat Galerisi*, Sakarya.

EKLER

Ek 1: Orijinallik Raporu

Günümüz Toplumsal Hareketlerinin Birey Üzerine Olan Etkilerinin Seramik Form ve Yüzeylerine Yansıması

Yazar Fatih Koyun

Gönderim Tarihi: 20-May-2019 03:27PM (UTC+0300)

Gönderim Numarası: 1133302233

Dosya adı: Fatih_KOYUN_2.docx (28.86M)

Kelime sayısı: 11681

Karakter sayısı: 85047

GÜNÜMÜZ TOPLUMSAL HAREKETLERİNİN ÖZGÜN SERAMİK FORM VE YÜZEYLERE YANSIMASI

ORIJINALLIK RAPORU

%**20**

BENZERLİK ENDEKSİ

%**16**

İNTERNET
KAYNAKLARI

%**0**

YAYINLAR

%**14**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080	İnternet Kaynağı	%4
2	Submitted to Hacettepe University	Öğrenci Ödevi	%4
3	www.acikogretim.gen.tr	İnternet Kaynağı	%1
4	kavrakoglu.com	İnternet Kaynağı	%1
5	dergipark.ulakbim.gov.tr	İnternet Kaynağı	%1
6	dergipark.org.tr	İnternet Kaynağı	%1
7	Submitted to TechKnowledge Turkey	Öğrenci Ödevi	%1
8	aykiriakademi.com	İnternet Kaynağı	%1

9	erkansaka.net İnternet Kaynağı	% 1
10	alperensaka.tr.gg İnternet Kaynağı	% 1
11	sosyoloji7.wordpress.com İnternet Kaynağı	% 1
12	www.diyanetdergi.com İnternet Kaynağı	<% 1
13	muhaz.org İnternet Kaynağı	<% 1
14	www.serfed.com İnternet Kaynağı	<% 1
15	web.yesildusunce.org İnternet Kaynağı	<% 1
16	www.kanalben.com İnternet Kaynağı	<% 1
17	bendenvebizden.blogspot.com İnternet Kaynağı	<% 1
18	blog.kavrakoglu.com İnternet Kaynağı	<% 1
19	Submitted to Inonu University Öğrenci Ödevi	<% 1
20	muratyayinlari.com İnternet Kaynağı	

<% 1

21

www.aliartun.com

İnternet Kaynağı

<% 1

22

Submitted to Selçuk Üniversitesi

Öğrenci Ödevi

<% 1

23

Submitted to Anadolu University

Öğrenci Ödevi

<% 1

24

Submitted to Istanbul Bilgi University

Öğrenci Ödevi

<% 1

25

Ece Yoltay. "Socio-Spatial Politics of Otherness: The Desire to Construct a Counterhegemony", Space and Culture, 2019

Yayın

<% 1

26

Submitted to Bilkent University

Öğrenci Ödevi

<% 1

27

cemsen.blogspot.com

İnternet Kaynağı

<% 1

28

Submitted to British International School, Shanghai - Pudong Campus

Öğrenci Ödevi

<% 1

29

Submitted to Middlesex University

Öğrenci Ödevi

<% 1

30

Submitted to Türkiye ve Orta Dogu Amme

İdaresi Enstit

Öğrenci Ödevi

<% 1

31

Submitted to University of Edinburgh

Öğrenci Ödevi

<% 1

32

Submitted to Beykent Üniversitesi

Öğrenci Ödevi

<% 1

33

YENİLMEZ İNCE, Meltem. "Aged Population and demographic changes, possible threats to and policies for longevity", Sosyoloji Derneği, 2014.

Yayın

<% 1

34

Submitted to Akdeniz University

Öğrenci Ödevi

<% 1

35

tesis.ipn.mx

İnternet Kaynağı

<% 1

36

www.kpsrehber.com

İnternet Kaynağı

<% 1

37

Submitted to Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Öğrenci Ödevi

<% 1

Alıntılarını çıkart

üzerinde

Eşleşmeleri çıkar

< 5 words

Bibliyografyayı Çıkart

üzerinde